

Муаллиф: доктор Носир Сулаймон Умар

ҚАЛБЛАР ИМТИҲОНИ

Мутаржим: Абу Мұхаммад ал-Асарий

Муқаддима

Барча мақтовлар Аллоҳ таологагина хосдир. Биз Унга ҳамду санолар ва истиғфорлар айтиб, Ундан ёрдам ҳамда нафсимизнинг шумлиги ва ёмон амалларимиздан паноҳ сўраймиз. Аллоҳ ҳидоят қилган кишини адаштирувчи, адаштирган кимсани ҳидоят қилгувчи йўқдир. Мен «Шериксиз ягона Аллоҳдан ўзга ҳақ илоҳ йўқдир ва Мұхаммад (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Унинг бандаси ва элчисидир» деб гувоҳлик бераман.

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقًّا تُقَاتَهُ وَلَا تَمُوْتُنَ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ)

«Эй мўминлар, Аллоҳдан ҳақ-рост қўрқиш билан қўрқинглар ва фақат мусулмон бўлган ҳолларингда дунёдан ўтинглар!» (Оли Имрон: 102).

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً (وَأَنْقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا)

«Эй инсонлар! Сизларни бир жондан яратган ва ундан жуфтини вужудга келтирган ҳамда у икковидан кўп эркак ва аёлларни тарқатган Роббингиздан қўрқингиз! Яна ораларингиздаги савол-жавобларда ўртага номи солинадиган Аллоҳдан қўрқингиз ва қариндош-урӯғларингиз (билин ажралиб кетишдан қўрқингиз)! Албатта Аллоҳ устингизда кузатувчи бўлган зотдир» (Нисо: 1).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا يُصْلِحُ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرُ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا

«Эй мўминлар, Аллоҳдан қўрқинглар, тўғри сўзни сўзланглар! (Шунда Аллоҳ) ишларингизни ўнглар ва гуноҳларингизни мағфират қилур. Ким Аллоҳга ва Унинг пайғамбарига итоат этса, бас у улуғ баҳтга эришибди» (Аҳзоб: 70, 71).

Доктор Носир Сураймон Умар: Қалблар имтиҳони

Қалблар қорайиб, иймон заифлашган, одамлар дунёга овора бўлиб, охиратни унудиган бир пайтда қалб, унга келадиган синовлар ва имтиҳонлар ҳақида сўз юритиш ўта аҳамиятлидир.

Биз инсон қалби-юраги жарроҳлиги ҳақида талайгина янгиликлардан хабардормиз, юрак касалликларини даволаш ва ташхис қўйиш бўйича анча тараққиётга эришилганини, ҳатто хасталанган юрак ўрнига янги юрак кўчириб ўтказилаётганини эшитмоқдамиз, кўрмоқдамиз. Бироқ мен бу ерда қалбга азоб берувчи ҳиссий ва бошқа касалликлар ҳақида эмас, балки Аллоҳ сари юрар экан, қалбга кўндаланг бўладиган синов ва имтиҳонлар ҳақида, қалбнинг соғлом ёки носоғломлиги аломатлари, имтиҳон ва синов майдонлари ҳақида гапирмоқчиман.

Мавзу давомида Аллоҳ ва Расулининг сўзларидан ҳужжатлар келтиришга катта эътибор бераман ин ша Аллоҳ. Аслида барча ишларимизни Қуръон ва Суннатдан олишимиз даркор. Бу билан қалб ҳақидаги гап енгил ва бепарво қараладиган мавзу эмаслигига эътибор қаратмоқчиман. Ҳеч ким қалбнинг қандай эканини уни яратган Холиқидан ва ваҳий юборилган зот - Мұҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламдан кўра яхшироқ билмайди:

«(Ахир) яратган зот (Ўзи йўқдан бор қилган нарсаларни) билмасми?!»
(Мулк: 14);

«Зеро У сирни ҳам, энг маҳфий нарсаларни ҳам билур» (Тоҳа: 7);

«(Аллоҳ) кўзларнинг хиёнатини (яъни қараш ҳаром қилинган нарсага ўғринча кўз ташлашни) ҳам, диллар яширадиган нарсаларни ҳам билар»
(Фоғир: 19);

«Ва у (сизларга келтираётган Қуръонни) ўз ҳавойи-ҳоҳиши билан сўзламас. У (Қуръон) фақат (Аллоҳ томонидан пайғамбарга) ваҳий

қилинаётган бир ваҳийдир» (Ван-нажм: 3, 4).

Шуни ҳам таъкидлаб ўтмоқчиманки, айрим одамлар ёлғиз Аллоҳнинг Ўзигагина маълум бўлган қалб амалларини билишни даъво қилмоқдалар ва таъқиқланган ишлар билан шуғулланиб, асоссиз нарсаларни валдирамоқдалар: «(Эй инсон,) ўзинг аниқ билмаган нарсага эргашма! Чунки қулоқ, кўз, дил - бўларнинг барчаси тўғрисида (ҳар бир инсон) масъул бўлур (яъни, эшитган, кўрган, ишонган ҳар бир нарсаси учун киши Қиёмат кунида жавоб беради)» (Исро: 36).

Шундай экан, қалб сирларини ва ундаги нарсаларни қандай билишимиз мумкин:

Маҳол ишга қўл уриш

Гўё сувга ўт ёқиш...

Нега қалб ҳақида?

Қалб ҳақида гапириш ўзига хос аҳамият касб этиб, унинг бир неча сабаблари бор:

Биринчи: Аллоҳ таоло қалбни тозалаш-поклашга буюрди. Ҳатто Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам олиб келган рисолатнинг асосий мақсадларидан бири – одамларни поклаш эканини уқтирди ва ғоят мұхим бўлгани учун ҳам уларга буни Қуръон ва ҳикматни ўргатишдан муқаддам қўйди: «**У (Аллоҳ) омийлар** (яъни аҳли китоб бўлмаган илмсиз кишилар) **орасига ўзларида бўлган, уларга (Қуръон) оятларини тиловат қиласиган, уларни (ширк ва жаҳолатдан) поклайдиган ҳамда уларга Китоб - Қуръон ва ҳикмат - ҳадисни ўргатадиган бир пайғамбарни** (яъни Муҳаммад алайҳис-саломни) **юборган зотдир..»** (Жўмъа: 2).

Доктор Носир Сулеймон Умар: Қалблар имтиҳони

Ибнүл Қайим раҳимаҳуллоҳ: «...**кийимларингизни покланг!**» (Муддассир: 4) оягининг тафсирида шундай деди: «Аввалги-ю кейинги муфассирлар «кийимлар» дан мақсад «қалб»дир, деганлар». («Амрозул-қулуб», 52).

Аллоҳ таоло яҳудий ва мунофиқлар ҳақида шундай дейди: «**Улар Аллоҳ кўнгилларини поклашни истамаган кимсалардир.** Улар учун дунёда расволик, охиратда эса үлүғ азоб бордир» (Моида: 41).

Бу – қалб ҳақида юритилаётган гапнинг мұхим ва яққол сабабидир.

Иккинчи: Қалб инсон ҳаётида йўлловчи, ундовчи, режалаштирувчи, бошқа аъзолар эса ижрочилик вазифасини бажарадилар.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу айтганлар: «Қалб – подшоҳ, (бошқа) аъзолар – лашкардир. Подшоҳ яхши бўлса лашкарлар ҳам яхши бўлади, ёмон бўлса лашкарлар ҳам ёмон бўлади» (ат-Тұхфатул-ироқийя).

Учинчи: Бу мавзуда сўз юритиш боисларидан бири – кўплаб одамларнинг ўз қалбларидан ғафлатда эканларидир. Масалан, айрим толиби илмлар баъзи масалаларни анча чуқур ўрганадилар: «Ташаҳҳудда бармоқни қимирлатиш суннатми?! Уни қандай ва қачон қимирлатиш керак?!» ва ҳоказо. Булар ҳақида изланиш мұхим ва фойдали, албатта. Бироқ ундан кўра ҳам мұхимроқ бўлган қалб амаллари, ҳолатлари ва касалликлари ҳақида баҳс юритишни унтиб қўядилар.

Тўртинчи: Одамлар, хусусан талабалар ўртасидаги аслида шаръий асосларга асосланмаган мұаммоларнинг асосий сабабларидан бири – қалбларга етган касалликлардир. Бу мұаммолар эгаларининг қалб ҳолатларини ва унга ўрнашган ҳасад, хиёнат, манмансираш, кибр, таҳқирлаш ва бадгумонлик каби касалликлар борлигини кўрсатади. Бу иллатларни

йўқотиш учун ушбу қалбларни даволаш керак. Акс ҳолда сабаблари ортидан касаллик ҳам кўриниш бераверади.

Жамият воқелигига, одамлар ўртасидаги келишмовчиликларга, ҳақ-хуқуқларга доир ва молиявий хусуматларга бир назар ташлашнинг ўзи сўзимизнинг нақадар тўғри эканини исботлаш учун кифоя.

Бешинчи: Қалб соғломлиги ва холислиги – дунё ва охиратдаги баҳт-саодат омилларидан биридир. Қалбнинг хиёнат, ҳасад, нафрат ва бошқа касалликлардан саломат бўлиши дунё ва охиратда хотиржамлик ва саодатга элтади: **«У кунда на молу-давлат ва на бола-чақа фойда бермас. Магар Аллоҳ ҳузурига тоза дил билан келган кишиларгагина (фойда берур)»** (Шуаро: 88, 89).

Кин ва иллатлардан холи, соғлом қалб берилган Абу Бакр розияллоҳу анҳу каби улуғ саҳобаларнинг ҳаётларига бир назар ташланг.

Олтинчи: Имом Абдуллоҳ ибн Абу Жамра раҳимаҳуллоҳ айтади:

«Олимлар ичida одамларга амалларидаги ният-мақсадларни ўргатиш билангина машғул бўладиган кишилар бўлишини истардим. Чунки кўп одамларга етган ёмонлик мана шуни (яъни ниятни) зое қилиш сабабли етган.»

(Шайх Салмон Авданинг «Ният ҳақида» дарси; «ал-Мадхал либнил-Ҳожж»: 1/3).

Имом бу сўzlари билан одамларга ишлардаги мақсадларини ўргатиш ҳамда амалларни бузадиган иллатлардан огоҳлантириш заруратини таъкидламоқда. Зоро, биз ҳадис, фикҳ, тафсир, наҳв, фароиз-мерос илми ва бошқа фанларда моҳир бўлган ва уни одамларга етказаётган олимларни кўрмоқдамиз. Бироқ, биз қалб мақомотлари, ҳолатлари, амаллари,

Доктор Носир Сулаймон Умар: Қалблар имтиҳони

иллатлари ва даволари ҳақида чүкүр билим эгаларига ва уларни одамларга ўргатиб, уларнинг мақсад ва ниятларини тузатадиган олимларга ҳам мұхтожмиз.

Еттинчи: Аллоҳ таоло дунё ва охиратда қалб үчүн берган мақомлар.

Аллоҳ ва Расулиниңг сўзларидан олинган қўйидаги оят ва ҳадислар бунга далил бўлади:

1 – Аллоҳ таоло пайғамбари Иброҳим алайҳиссалом тилидан шундай деди: «**Ва (барча жонзот) қайта тириладиган Кунда мени шарманда қилмагин. У кунда молу-давлат ҳам, бола-чақа ҳам фойда бермас. Магар Аллоҳ ҳузурига тоза дил билан келган кишиларгагина (фойда берур)**» (Шуъаро: 87-89). Қиёмат кунида соғлом қалб билан келганларгина нажот топадилар.

2 – Аллоҳ таоло Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам тилидан шундай деди: «**Жаннат тақводор зотларга йироқ бўлмаган** (бир маконга) **келтирилди** (ва уларга дейилди): «**Мана шу (неъматлар) сизларга – ҳар бир (Аллоҳга) қайтувчи, (ўз аҳдини) сақловчи (риоя қилувчи), Раҳмондан ғойибона қўрққан ва тавба-тазарру қилган дил билан келган кишиларга ваъда қилинаётган нарсалардир**» (Қоф: 31-33). Қани тавба-тазарру қилган дил, қани унинг сифатлари?!

3 – Имом Муслим «Саҳиҳ»ида Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган қўйидаги ҳадисни келтирган: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «**Аллоҳ сизларнинг суратларингиз ва жисмларингизга қарамайди, балки қалбларингиз ва амалларингизга қарайди**», дедилар. (Имом Муслим: 4/ 1987).

4 – Нўймон ибн Башир розияллоҳу анҳудан ушбу ҳадис ривоят қилинган:

«Огоҳ бўлинглар, танада бир парча гўшт борки, у тузалса тананинг ҳаммаси тузалади, агар бузилса тананинг ҳаммаси бузилади. Билингларки, у – қалбдир!» («Фатҳул-Борий»: 1/ 126; Имом Муслим: 3/ 1219).

Ушбу ҳадис оқил инсонлар учун ваъз ва дашном бўлишга кифоядир.

Саккизинчи: Қалбнинг иқрор ва тасдиқ каби сўzlари ҳамда қўрқув, умид, муҳаббат, таваккул ва хушуъ каби амаллари – аҳли суннат ва жамоат эътиқодида иймоннинг энг катта рукнларидан ҳисобланади. Уларнинг амалга ошмаслиги билан иймон мукаммаллиги кечикаверади. Мана, мунофиқлар шаҳодат калималарини тиллари билан талаффуз қиласидилар, зоҳирий амалларида мусулмонлар билан биргадирлар, бироқ, иқрор ва тасдиқлари етишмагани боис **«жаҳаннамнинг энг тубан жойида бўладилар. Ва улар учун бирон мададкор топа олмайсиз!»** (Нисо: 145).

Тўққизинчи: Кўп одамлар борки, бошқаларнинг мақсадларини изоҳлаш, ғаразли йўллар билан тушунтириш, зоҳирига боқмасдан қалбидаги ниятларидан хабар бериш каби Аллоҳдан бошқаси билмайдиган ишларга берилишни асосий мақсадларидан бирига айлантириб олишган. Ажабланарлиси, бундай ишларни қилишни баъзи одамлар заковат, фаросат, зийраклик дея атамоқдалар. Ҳолбуки, бу каби фаросат ношаръий фаросат ҳисобланади. Чунки биз, одамларнинг ички дунёларини Аллоҳга ҳавола қилиб, зоҳирий амалларига қараб баҳо беришга буюрилганмиз.

Ўнинчи: Қалбнинг ўрни ва аҳамияти шундай экан, биз қалбимизга нисбатан нималар қилаётганимиз ва қалбларимиз бизга нисбатан нималар қилгани ҳақида бир оз тўхталиб ўтишимиз тўғри бўлмайдими?!

Ҳа, дунё ва майшат ишлари билан машғулмиз. Озгина фурсатни ҳам зоҳирий ишларимиз учун сарф этмоқдамиз. Қалбига эътибор берган кишиларнинг сони ичимизда жуда ҳам оз. Шояд қалбнинг аҳамияти ва унинг

Доктор Носир Сулаймон Умар: Қалблар имтиҳони

инсон ҳаётига таъсири борасида юқорида эслатиб ўтганимиз сўзлар бизни қалбга қайтадан мурожаат этишга ва унга лойик бўлган даражада эътибор беришга чорласа.

«Қалблар имтиҳони»нинг маъноси

Дўстлар, қалбларимиз эртаю-кеч, ҳаётимизнинг ҳар бир лаҳзасида имтиҳон остидадир. Биз буни биламизми? Ҳолбуки, битта хато шу қалбни ҳалок қилиши ёки ўша пайтдаги ишини барбод қилиши мумкин! Аллоҳ таоло айтди: «(Аллоҳ бу мағлубиятни) **кўнгилларингиздаги нарсани** (иймон ёки нифоқни) **имтиҳон қилиш ва дилларингиздаги нарса** (иймон)ни поклаш учун қилди. Аллоҳ дилларни эгаллаган сирларни билувчиидир» (Оли Имрон: 154);

«Албатта Аллоҳнинг пайғамбари ҳузурида овозларини паст қилган зотлар – ана ўшалар Аллоҳ қалбларини тақво учун имтиҳон қилган (яъни тақво имтиҳонидан ўтган) зотлардир. Улар учун мағфират ва улуғ ажр-мукофот бордир» (Хужурот: 3).

Аллоҳ қалбларини имтиҳон қилган зотлар кимлар эди?

Мазкур оят Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам олдида овозларини кўтарган икки буюк саҳоба – Абу Бакр ва Умар розияллоҳу анҳұмомлар ҳақида нозил бўлган эди. Имом Бухорий Абдуллоҳ ибн Зубайр розияллоҳу анҳұдан нақл қиласиди: «Тамим қабиласидан бир гурӯҳ Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига келишди. Абу Бакр розияллоҳу анҳу: «(Ё расулуллоҳ), уларга Қаъқоъ ибн Маъбад ибн Зурорани амир қилиб тайинланг», деди. Умар розияллоҳу анҳу эса: «Ақраъ ибн Ҳобисни амир қилинг», деди. Шунда Абу Бакр: «Сиз менга хилоф қилмоқчи бўлдингиз!», деди. Умар: «Сизга хилоф қилмоқчи эмасдим!», деди. Икковлари тортиша бошлади ва овозлари

кўтарилиб кетди. Шундан кейин: «**Эй мўминлар, сизлар Аллоҳ ва Унинг пайғамбари олдида** (яъни иккисининг изнисиз бирон сўз ёки ишга) қадам босманглар! Ва Аллоҳдан қўрқинглар! Албатта Аллоҳ эшитувчи, билувчиидир» (Хўжурот: 1) ояти нозил бўлди.» («Фатҳул-Борий»: 9/ 147).

Ҳа, Исломда мужомала йўқдир: «**Эй мўминлар, сизлар** (пайғамбар билан сўзлашган пайтларингизда) **овозларингизни пайғамбарнинг овозидан юқори кўтарманглар ва унга бир-бирларингизга очик** (дағал сўз) **қилгандек очик-дағал сўз қилманглар!**». Агар шундай қилинса натижа нима бўлади? «(токи қилган яхши) **амалларингиз ўзларингиз сезмаган ҳолларингизда ҳабата бўлиб кетмаслиги учун**» (Хўжурот: 2).

Кўпчиликнинг наздида бу ҳолат шунчалик танбеҳга лойиқ эмасдек туюлади.

Мазкур оятда таҳдид қилинган одамлар кимлар эди?!

Абу Бакр розияллоҳу анҳу-ки, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам у ҳақида: «Агар умматим ичидан бирон кишини халил қилганимда, Абу Бакрни халил қилган бўлардим», деган эдилар («Фатҳул-Борий»: 1/ 558; имом Муслим: 4/ 1856).

Умар розияллоҳу анҳу-ки, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам у ҳақида: «Жоним қўлида бўлган зотга қасамки, кетаётган йўлингизда шайтон сизга йўлиқиб қолгудек бўлса, сизнинг йўлингиздан бошқа йўлдан кетади» деган эдилар («Фатҳул-Борий»: 6/ 339; имом Муслим: 4/ 1863).

(Бу оят нозил бўлганидан сўнг) икковлари ҳам тавба-тазарру қилдилар, истиғфор айтдилар. Улардан бири Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга худди сирлашаётган одам каби паст овозда гапиришга қасам ичди.

Шу ерда имтиҳоннинг натижаси чиқди: «**Албатта Аллоҳнинг пайғамбари**

Доктор Носир Сураймон Умар: Қалблар имтиҳони

ҳузурида овозларини паст қилган зотлар – ана ўшалар Аллоҳ қалбларини тақво учун имтиҳон қилган (яъни тақво имтиҳонидан ўтган) зотлардир. Улар учун мағфират ва үлуғ ажр-мукофот бордир» (Ҳужурот: 3). Яъни Аллоҳ уларнинг қалбларини тақво учун бўшатди ва қалбларида тақводан бошқа нарса учун ўрин қўймади, гўё қалблари тақво учунгина яралгандай бўлди». (Қаранг: Алусий, «Руҳул-маоний», Ҳужурот сурасининг тафсири).

Бизнинг назаримизда Ислом умматининг энг афзал икки шахсияти ҳаётидан кичик бир манзара, икковлари тарафидан содир бўлган ғафлат учун кичик бир синов...

Улар ҳақида шундай бўлган экан, биз ўз ҳолимиз ҳақида нима дея оламиз?!

Ўзимиз сезмаган ҳолда қанча синовлардан йиқилдик экан?!

Шу ерда мазкур оятнинг ҳайратомуз сири очилади: «**сезмаган ҳолларингизда**». Чунки баъзида инсон сезмаган ҳолда ўз амалларини зое қилиб қўйиши мумкин. Яъни, у бир ишни қиласкан, шу билан амали ҳабата бўлиб кетишини ўйлаб ҳам ўтирумайди, эътиборсизлиги ортидан ўз амалларини бекор қилиб юборади!

Қанча-қанча сўз ва амаллар борки, ўз эгаларини улар сезмаган ҳолда ҳалокатга етказган!

Агар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурида овозни кўтариш Абу Бакр ва Умар розияллоҳу анҳумодек инсонларнинг амалларини бекор қилиб ташлайдиган бўлса, ҳақиқат қархисига овозларини кўтарган одамларнинг ҳоли нима кечаркин?! Ундейлар тоғут қонунларини Аллоҳ шариатидан афзал кўраётган, шайтон йўлида дўстлашиб, душманлашаётган кимсалардир!

«Қалблар имтиҳони»нинг маъносини кенгроқ тушунтириш учун Ҳузайфа ибн Ямон розияллоҳу анҳу ривоят қилган ушбу ҳадис ҳақида фикр юритиб кўрайлик: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Фитналар қалбларга (бўйра тўқувчига) бўйра новдалари (бирма-бир берилгани) каби рўбарў бўлади. Қайси қалб уни қабул қилса унда битта қора нуқта пайдо бўлади. Қайси қалб уни рад этса унда оппоқ нуқта пайдо бўлади. Ҳатто қалблар икки турли қалбга айланади; бири оппоқ, силлиқ тош каби (метин) бўлиб, бу қалбга Еру Осмонлар мавжуд экан фитналар зарар бера олмайди. Иккинчи қалб эса тим қора бўлиб, тўнтарилган кўзадек, на яхшиликни билади ва на ёмонликни қайтаради. Фақатгина истаклариға бўйинсунади» (Имом Муслим: 1/ 128, 129).

Аллоҳ таоло қалбларимизни оқартирсин, гуноҳ, разолат ва шубҳалардан покласин.

Мазкур ҳадисда «рўбарў бўлади» жумласи келгуси замон шаклида зикр қилинди. Бу – имтиҳон ва синовларнинг давомийлигига далилдир. Яъни, фитналар бирдан эмас, аста-аста келиб, қалбни қорайтириб юборади (Аллоҳ сақласин!) ёки Аллоҳ уни сақлайди, у имтиҳондан ўтади, модомики еру-осмонлар бўлар экан фитналар унга зарар бера олмайди.

Шайхулислом ибн Таймийя раҳимаҳуллоҳ айтади: «Нафс туғён ва дунё ҳаётини афзал кўришга чорлайди. Аллоҳ таоло эса бандасини Ўзидан қўрқишга, нафсни майилликларидан тўсишга чорлайди. Қалб икки даъватчи ўртасидадир. Мана шу – фитна ва синов ўрнидир».

Мулоҳаза

Бу ерда бир мухим мулоҳаза бор. Айрим даъватчи ва толиби илмлар имтиҳондан мақсад - қамоқ, қийнок, асирлик, ўлим каби ҳиссий жазолар ёки

Доктор Носир Сулаймон Умар: Қалблар имтиҳони

одамлардан яккаланиб қолиш, сўзига қулоқ солинмаслик, масхара, мазах ва бошқа шу каби маънавий озорлар деб гумон қиласилар. Бу – имтиҳоннинг айрим қисмларинигина ўз ичига олган тушунча, холос. Чунки, энг ашаддий синов қалб синови ва имтиҳонидир. Тан жазоларига сабот билан тура олган, бироқ, қалб синовида йиқилган қанча-қанча инсонларни кўрдик! Шунинг учун ҳам, мустаҳкам билим эгалари Аллоҳ таолога: «**Роббимиз, бизни ҳидоят қилганингдан кейин – энди дилларимизни ҳақ йўлдан оғдирма ва бизга Ўз ҳузурингдан раҳмат ато эт!** Албатта Сенгина барча яхшиликларни ато этувчисан!» (Оли Имрон сураси: 8) деб илтижо қиласилар.

Қалблар имтиҳони ва имтиҳоннинг маънолари ҳақидаги муқаддимани қаттиқ огоҳлантиришни ўз ичига олган ва мўъминларга қаратилган ушбу раббоний чақириқ билан тугатмоқчимиз: «**Эй мўминлар, Аллоҳ ва Унинг пайғамбари сизларни абадий ҳаёт берадиган нарсага (яъни, динга) даъват қилар экан, уни қабул қилинглар ва билингларки, шубҳасиз, Аллоҳ ҳар бир киши билан унинг қалби ўртасини эгаллаб турар ва шубҳасиз, Унинг ҳузурига тўпланасизлар**» (Анфол: 24).

Аллоҳ таолодан бизни Аллоҳ ва пайғамбарига ижобат қилишга муваффақ қилишини ва ёрдам беришини, қалбларимизни тирилтиришини, қалбларимиз билан гуноҳлар ўртасини тўсишини сўраймиз. Дарҳақиқат, У бўнинг ҳожаси ва бунга қодирдир.

Қалбга таъсир қиласиган иллатлар

Ушбу бир парча гўшт – юракнинг ишлари ажойиб. Баъзилар қални дengizga ўхшатади. Биз дengizning юзасинигина кўрамиз, аслида у тамомила ўзгача бир олам. Унинг қаърида олимларни ҳайратга солган турфа жониворлар ва ғаройиб ўсимликлар мавжуд.

Қалб ҳам худди шундай. Фикр юритган одам қалб ҳам ўзига келган ҳолат ва таъсирлар билан ажойиб таъсирланишини, ҳар одамда бу ҳолат ва кўринишлар ҳар хил бўлишини кўради. Бу – зоҳиран митти, аслида улкан қалб олами денгизидан бир томчидир.

Қуръон Карим зикр қилган қалбга таъсир қиласиган иллат ва касалликларнинг баъзилари булардир: ғафлат, кўрлик, адашиш, беқарорлик, қулфланиш, қорайиш, лаҳв, риё, мунофиқлик, ҳасад ва бошқалар...

Субҳоналлоҳ! Наҳотки, буларнинг ҳаммаси шу митти қалбда бўлса! Ҳа, булар хамир учидан патир, холос!

Натижа: қалб мазкур касалликларга чалинса ва инсон уни даф қилишга ҳаракат қилмаса, қалб муҳрланади ва ўлади, қоп-қора қурумга айланади.

Соғлом қалб ҳолатлари ва васфларининг турлари

Қалб иллат ва касалликларга рўбарў бўлгани каби, шунингдек, унга мулойимлик, камтарлик, хушуъ, ихлос, Аллоҳ учун яхши кўриш, тақво, сабот, қўрқув, умид, тавба-тазарру ва бошқа кўплаб мақтовга сазовор сифатларни ўз ичига олган иймоний ҳолатлар ва ибодат мақомлари ҳам ҳосил бўлади.

Натижа: саломатлик, ҳаёт, иймон ва оппоқ қалбли инсон: «**Магар Аллоҳ ҳузурига саломат қалб билан келган кишиларгагина** (фойда берур)» (Шуъаро: 89).

Қалблар имтиҳонининг ўрни

Қалбларнинг имтиҳон қилиниш ўринлари талайгина. Биз уларнинг баъзиларигагина қисқача ишора қилиб ўтамиш. Чунки, кўпчилик қалб фақат нафс ҳоҳишлиари ва гуноҳлар билангина синалади, деб тасаввур қиласи. Аслида, булар қалб синаладиган ўринлардан баъзилари, холос. Аллоҳ таоло

Доктор Носир Сулаймон Умар: Қалблар имтиҳони

айтди: «**Биз сизларни** (сабр-тоқатларингизни синаш учун) ёмонлик билан ҳам, (шукр қилишингизни билиш учун) яхшилик билан ҳам «алдаб» имтиҳон қиласиз» (Анбиё: 35).

Қалблар синаладиган ўринлар

1 - Ибодатлар

Намоз, садақа, рўза, ҳаж ва бошқа ибодатлар синов ва имтиҳон ўрнидир. Ибодатлардаги синов уларни Аллоҳ учун холис қилиш ва одамлар кўзига риё учун қиласликда бўлади. Аллоҳ таоло айтди: «(Зотан) **Биз улар қилган ҳар бир (яхши) амалга келиб, уни сочилган тўзон (каби) қилиб қўйгандирмиз**» (Фурқон: 23).

Маҳмуд ибн Лабийдан ривоят қилинган ҳадисда шундай дейилган: «Яширин ширқдан сақланингиз!». Саҳобалар: «Ё Расулуллоҳ, яширин ширк нима?», деб сўрадилар. «Киши бировнинг қараб турганини сезгани учун намозини чиройлироқ қилиб ўқииди. Мана шу яширин ширкдир», дедилар. (Ибн Хузайма ва бошқалар бу ҳадисни «саҳих» дедилар).

Ибодатда – уни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам тарафидан келганидек тўла-тўқис адo этиш ва унда тақвони қўлга киритиш учун имтиҳон бордир. Аллоҳ таоло айтди: «...**Бироқ Аллоҳга сизлардан тақвогина етади..**» (Ҳаж: 37). Бу – шу ўринда содир бўладиган синовнинг озгина кўриниши, холос.

2 – Илм

Илм – қалблар имтиҳони учун сермаҳсул майдондир. Бу имтиҳонда кўплаб инсонлар йиқилдилар. Баъзилар илмни Аллоҳ учун олдилар, бироқ ниятлари бузилиб хуфёна нафс истакларига – раҳбарлик, шон-шухрат, манмансираш, ҳамкасб ва тенгдошларни назар-писанд қиласлик, тортишув,

мунозара, рақибларни айблаш ва бошқа ёмон одатларга берилдилар.

Ҳадис шарифда айтилади: «Ким Аллоҳнинг Юзини истаб ўрганиладиган илмни фақат бирон дунёвий нарсага етишиш мақсадида ўрганса, Қиёмат куни жаннатнинг ҳидини ҳам топмайди!» (Абу Довуд: 15/439; ибн Можа: 1/92. Бу ҳадисни имом Термизий ҳасан, деди.)

3 – Даъват

Бу майдон – қалб имтиҳонларининг энг оғир майдони бўлиб, даъватчилар бу синовнинг оғир юкини кўтарган одамлардир. Бошқаларга йўл-йўриқ кўрсатишни яши кўриш, шуҳратпарамастлик, ўзини ҳаммадан юқори қўйиш - бу имтиҳон кўринишларидан бўлиб, даъватни даъватчилар бошига бало қилиши мумкин (Аллоҳ сақласин). Даъватдан чекиниш ва уни Аллоҳ рози бўлмаган тарафларга йўналтириш – тузатиб бўлмас касалликлардандир.

4 – Ихтилоф ва тортишув

Бу ҳам шайтоннинг яилов ва экинзорларидан биридир. Шунинг учун Аллоҳ таоло «**Улар** (сиз билан талашиб-тортишадиган кимсалар) **билинг** энг гўзал йўлда мужодала - мунозара қилинг!» (Наҳл: 125) дея бизларни баҳс-мунозаранинг чиройли услубига чорлайди. Чунки аввал бошда баҳсга сабаб ҳақнинг ғолиб бўлишини кўзлаш бўлгани ҳолда, пировардида ниятлар бузилиб «мен»нинг ғолиб бўлишига айланиб кетиши мумкин. Касалликнинг манбаи шу ердадир. Аллоҳ таоло айтди: «(Эй мўминлар), **сизлар аҳли китоб билан фақат энг чиройли йўсинда мужодала-мунозара қилинглар**» (Анкабут: 46).

Шунинг учун ҳам Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу: «Ихтилофнинг барчаси - ёмонликдир» деган сўзларида тамомила ҳақ эдилар.

5 – Шаҳват-майилликлар

Доктор Носир Сураймон Умар: Қалблар имтиҳони

Мен шаҳватларни атайин кейинга қолдирдим. Чунки кўпчилик қалб синовини фақат шаҳват-майилликларга – бойлик, улов, хотинлар, ўғил-қизларга чеклайдилар. Булар ҳам, шубҳасиз, фитна-синовлардан:

«Дарҳақиқат, бойликларингиз ва фарзандларинигиз фитна-имтиҳондир» (Тағобун: 15).

Расууллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Дунё яшнаган ва шириндир. Аллоҳ таоло сизларни унга халифа қилиб қўйди. Бас У сизларнинг қандай ҳаракат қилишингизга қарайди. Дунёдан эҳтиёт бўлинглар! Хотинлардан ҳам эҳтиёт бўлинглар! Чунки Исроил ўғилларининг фитна-имтиҳони аёлларда бўлган эди!» (Имом Муслим Абу Сайд Худрий розияллоҳу анҳудан ривоят қилган: 4/2098).

Лекин юқоридагилар - қалба қаттиқроқ таъсир қилувчи, қалб касалликларини қўзғовчироқ ва унинг соғлигини тортиб олевчи фитналардир.

6 – Шубҳа ва фитналар

Бу иккиси ҳам қалб касалликларининг майдони ва кўплаб касалликлар манбаидир. Буни, иншааллоҳ, қўйироқда баён қиласиз.

7 – Раҳбарлик ва мансаблар

Камдан-кам одам саломат қолувчи бу майдонда не-не зотлар ўзгариб кетган, қанчалаб қалбларда ўзаро адоват ва нафрат пайдо бўлган. Ҳасад, қизғаниш, кек, гина-адоват, ва хиёнат каби иллатларнинг манбаи кўпинча шу ўринда бўлган.

8 – Насл-насаб, обрў-эътибор

Бу ҳам, қалб касалликлари ва иллатларининг сермаҳсул еридир.

Димоғдорлик, манмансираш, кибр ва бошқа қалб иллатлари шу ерда илдиз отади, куртак чиқаради, мева тугади.

Энди қалблар күп имтиҳонланадиган иллат ва касалликларни баён қилсак ва бунга киришишдан аввал мұхим әслатмани тақдим этсак.

Мұхим әслатма

Биринчидан: Биродарларимиз бу касаллик ва иллатларни билгандаридан сүңг одамларни айблашга ҳаракат қилмасынлар. Бұндай қилган киши – имтиҳонда биринчи бўлиб йиқилган кишидир. Чунки қалб амаллари – қалблар Роббисининг қўлидадир. У мунофиқлар ҳақида пайғамбарига шундай хитоб қиласи: «**Ундей кимсаларнинг дилларидағи нарсани Аллоҳ яхши билади. Бас, сиз уларнинг (кирдикорларига) боқманг ва уларга панд-насиҳат қилиб, ўзлари ҳақида етуқ сўзларни айтинг!**» (Нисо: 63).

Тўғриси шуки, биз бу иллатларни билайлик, қалбимизни тузатайлик ва бу касалликлардан уни ҳимоя қилайлик.

Иккинчидан: Юқорида айтиб ўтганимиздек, инсон бошқалар қалби билан машғул бўлиб, ўз қалбини ұнутиб қўймасин. Ушбу ибратли қиссадан ўрнак олайлик. Усома ибн Зайд розияллоҳу анхұмо айтади: «Бизни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Ҳурақа деган ерга юбордилар. Биз душман устига тонгда ҳужум қилиб, мағлубиятга учратдик. Мен ва ансорлардан бир киши улардан бирининг ортидан тушиб, энди ўлдирмоқчи бўлганимизда у одам: «Ла илаҳа иллаллоҳ» деб юборди. Шунда анзорий тўхталиб қолди. Мен эса қўлимдаги найзамни санчиб, уни ўлдирдим. Мадинаға қайтганимизда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам менинг қилган ишимни эшитиб: «Ҳой Усома, уни «Ла илаҳа иллаллоҳ» деганидан кейин ўлдирдингми?!», дедилар. Мен: «Ё Расулаллоҳ, у ўз жонини сақлаш учун

Доктор Носир Сулаймон Умар: Қалблар имтиҳони

айтган эди, Исломи холис эмас эди», дедим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам яна: «Ла илаҳа иллаллоҳ» деганидан кейин ўлдирдингми?!», дедилар. У зот шундай деб такрор-такрор айтавердилар, ҳатто мен: «Кошки ана шу кундан аввал Исломни қабул қилмаган бўлсайдим», деб қолдим». Бошқа бир ривоятда: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Чин кўнгилдан айтган-айтмаганини билиш учун қалбини ёриб кўрмабсан-да?!», дедилар.» («Фатҳул-Борий»: 7/517; имом Муслим ҳадис ривоятини батафсил баён қилди: 1/69).

Аллоҳ субҳонаҳу ва таоло айтди: «**Эй мўминлар, қачон Аллоҳ йўлида жиҳод учун сафарга чиқсангиз** (душманларингизни) аниқ таниб олинглар ва бу ҳаёти дунёнинг нарсасини истаб, сизларга салом берган кишига: «Сен мўмин эмассан!» деманглар! Зоро, Аллоҳнинг ҳузурида беҳисоб ўлжалар бордир. Илгари сизлар ҳам шундай эдингиз (яъни кофиirlар қўл остида мусулмонлигингизни яшириб юришга мажбур эдингиз). Энди **Аллоҳ сизларни** (Ислом давлатида яшаш неъмати билан) **мамнун қилди**. Бас, (душманларингизни) аниқ таниб олинглар. Албатта, Аллоҳ қилаётган амалларингиздан хабардор зотдир» (Нисо: 94).

Бу ишда чуқур кетиш ҳам, унда сустлик қилиш ҳам ярамайди.

Учинчи: бу иллатларни одамларга баён қилайлик, уларга булардан қутулиш йўлларини кўрсатайлик. Чунки одамларнинг кўплари буни билмасдан ғафлатда яшамоқдалар. Қалб касалликларидан қутулишга эътибор беришдан кўра кўпроқ ҳиссий касалликларга эътиборни кучайтиromoқдалар.

Тўртинчи: қалб касалликлари ва қалб бузилишининг анчагина сабаблари бор. Уларнинг энг муҳимлари:

1 – Жаҳолат.

2 – Фитналар.

3 – Шаҳват-майиллик ва гуноҳлар.

4 – Шубҳалар.

5 – Аллоҳнинг зикридан ғафлатда қолиш.

6 – Нафс-ҳаво.

7 – Ёмон дўстлар.

8 – Рибо, пора ва шу каби ҳаром молларни ейиш.

9 – Аллоҳ ҳаром қилган нарсаларга қараш.

10 – Ғийбат ва чақимчилик.

11 – Дунё ишларига берилиб, уни асосий мақсад қилиб олиш.

Қалб касалликлари

1 – Мунофиқлик.

2 – Риёкорлик.

3 – Шак-шубҳа касаллиги.

4 – Бадгумонлик.

5 – Ҳасад ва ғайирлик.

6 – Кибр, димоғдорлик, бошқаларни мазах қилиш ва таҳқирлаш.

7 – Гина ва адоват.

8 – Ноумидилик.

Доктор Носир Сулаймон Умар: Қалблар имтиҳони

9 – Нафс-ҳаво ва Аллоҳдан бошқасини сумоқ.

10 – Аллоҳдан бошқасидан қўрқиш.

11 – Васвасага тушиш.

12 – Қалб қорайиши.

13 – Ноҳақлик тарафида бўлиш.

Мунофиқлик

Қалб касалликларининг энг хатарлиси, инсонни ҳалокатга олиб борувчи ва охиратда ёмон оқибатларга дучор қилувчиси – мунофиқликдир. Мунофиқлик Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам даврида, Абдуллоҳ ибн Убай ибн Салул каби шахсларнинг ўлими билан тугаган деб ўйлаган одам хато қиласди! Чунки мунофиқликнинг бугунги кундаги хатари мозийдагидан кам эмас.

Салафи солиҳ мунофиқликдан қаттиқ қўрқар эдилар. Мана, илм, амал ва ихлос жиҳатидан тенгсиз зотлардан саналган улуғ сахоба – Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу Ҳузайфа ибн Ямон розияллоҳу анҳудан: «Аллоҳни ўртага қўйиб сўрайман, айтинг, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам мени мунофиқлар сафида санаганмидилар?!», деб сўради. Ҳузайфа розияллоҳу анҳу: «Йўқ, аммо сиздан кейин бошқа бирон кишини оқламайман», деб жавоб берди («Канзул-уммол»: 13/344).

Машҳур тобеинлардан бири Ибн Аби Мулайка раҳимаҳуллоҳ айтади: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ўттизга яқин асҳобларини қўрдим. Уларнинг барчаси "мен мунофиқлардан эмасмикинман" деб қўрқар эдилар» (Имом Бухорий: 1/109. Ибн Ҳажар Асқалоний раҳимаҳуллоҳ айтди: «Бу ҳадисни Марвазий «ал-Иймон» китобида узун жумлалар билан, Абу Зуръя эса «Тарих» китобида келтирдилар»).

Хўш, биз ҳам ҳозирда ўзларини мунофиқлардан бўлиб қолишдан қўрқадиган ўттиз кишини топа оламизми?! Мунофиқлар сифатлари ҳақида Аллоҳ таоло Қуръон Каримда, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳадис шарифларида зикр қилган нарсалар ҳақида фикр юритиб кўрган одам ишнинг жуда ҳам хавфли эканини очиқ-ойдин ҳис этади. Ҳолбуки, биз одамларнинг мунофиқлар сифати билан сифатланишга бепарво қарашларини, ҳатто ундан хотиржам эканликларини кўрмоқдамиз. Мисол учун, айрим одамлар олимлар ва уларнинг ҳақли ёки ноҳақ хатолари ҳақида кўп гапирадилар. Бироқ шу билан бир қаторда ғарбликларнинг ҳаёт тарзларини, уларнинг ҳукмларини, «тeng ҳуқуқликлари»ни мақтай бошлайдилар ва уларнинг Аллоҳ шариатини тарқ қилиш ва Аллоҳ оятларига кофир бўлиш билан бошларига келган баҳтиқаролик ва парокандаликка билиб ё билмасдан эътиборсиз бўладилар.

Аллоҳ таоло эса: «Йўқ, Роббингизга қасамки, то улар ўз ўрталарида чиққан келишмовчиликларда Сизни ҳакам қилмагунларича ва кейин Сиз чиқарган ҳукмдан дилларида ҳеч қандай танглик топмай, тўла таслим бўлмагунларича - бўйсунмагунларича зинҳор мўмин бўла олмайдилар» (Нисо: 65).

Бу – баъзи йиғинларнинг суҳбат мавзусига айланиб қолди. Ислом динини ёқтирмаслик, мусулмонлардан нафратланиш ва бошқа ёмон сифатлар билан сифатланиб, мунофиқларга ўхшаб қолишдан ва ундейларнинг сафида юришдан Аллоҳ асрасин!

Риёкорлик

Риёкорлик – яширин, ўта хатарли, амалларни бузишда катта таъсир кўрсатадиган ва камдан-кам одамларгина ундан қутула оладиган касалликдир.

Доктор Носир Сулаймон Умар: Қалблар имтиҳони

Ҳадис құдсийда Аллоҳ таоло айтди: «Мен (Үзимга) шерик қилинишидан әнг беҳожат бўлган зотман! Ким Менга бошқани шерик қилиб бирон бир амални қилса уни ширки билан ўз ҳолига ташлаб қўяман» (Имом Муслим: 4/2289).

Расууллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Ким қилаётган ишларини бошқаларга эшииттиришга ҳаракат қилса, Аллоҳ уни эшииттириб (шармандасини чиқаради), ким амалларини бошқаларга кўрсатишга ҳаракат қилса, Аллоҳ уни (шармандали ҳолда) кўрсатиб қўяди)» (Имом Бухорий: 11/335; имом Муслим: 4/2289).

Аллоҳ таоло мунофиқларнинг сифатларини зикр қилди: «... Ва қачон намозга турсалар дангасалик билан, хўжакўрсинга турадилар ва Аллоҳни камдан-кам ёдга оладилар» (Нисо: 142).

Риёкорлик – зулматли кечадаги қора тош устида турган қора қилдан ҳам ингичкадир! Аллоҳ таоло айтди: «(Зотан) Биз улар қилган ҳар бир (яхши) амалга келиб, уни сочилган тўзон (каби) қилиб қўйгандирмиз» (Фурқон: 23).

Шак ва шубҳа касаллиги

Аллоҳ таоло айтди:

«Энди дилларида ҳақ йўлдан оғиш бўлган кимсалар одамларни алдаб фитнага солиш ва ўз ҳавойи нафсларига мувофиқ таъвил-тафсир қилиш учун Унинг муташобиҳ оятларига эргашадидар» (Оли Имрон: 7);

«Балки фақат Аллоҳга ва охират күнига ишонмайдиган ва кўнгилларида шак-шубҳа бўлган кимсаларгина сиздан (қолиш учун) изн сўрайдилар. Чунки улар ўз шубҳаларида иккиланиб юрадилар» (Тавба: 45);

«Құрган биноларининг (бузіб ташланиши) үларнинг құнгилларида шак-шубҳа бўлиб қолади. Магар юраклари ёрилиб — жонлари чиқиб кетсагина (шак-шубҳа ҳам йўқ бўлар). Аллоҳ билим ва ҳикмат соҳибидир» (Тавба: 110);

«Уларнинг дилларида мараз борми ёки (Мұхаммаднинг ҳақ пайғамбар эканлигидан) шубҳаландиларми..?» (Нур: 50);

«Ўшанда мунофиқлар ва дилларида мараз бўлган (яъни эътиқодлари заиф бўлган) кимсалар: «Аллоҳ ва Унинг пайғамбари бизларга фақат ёлғон ваъда қилган эканлар», дея бошладилар» (Аҳзоб: 12);

«... китоб берилган кимсалар ҳам, мўминлар ҳам (дўзах қўриқчиларининг саноғи тўғрисида) шак-шубҳа қилмайдилар. Ва токи дилларида мараз (мунофиқлик) бўлган кимсалар ва кофирлар: «Буни мисол қилиш билан (яъни фаришталар саноғини ўн тўққизта қилиш билан) Аллоҳ нима демоқчи?» дейдилар» (Муддассир: 31).

Шак ва шубҳа хатарли касалликлардан бири бўлиб, инсонни расво қилиши ҳамда ширк ва куфр ботқоғига улоқтириши мумкин.

Унинг давоси эса Аллоҳдан шайтоннинг ёмонлигидан кўп паноҳ тилаш, қўнгилга келган шубҳадан юз ўгириш, уни даф қилишда Аллоҳдан мадад сўраш, Аллоҳ ва расулига бўлган иймонга қайтишга, ҳамда Аллоҳнинг ваҳдонияти ва сифатларини эътироф этишга шошилишdir. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Одамлар (уни ким яратди, буни ким яратди, деб) сўрайверадилар. Ҳатто «Аллоҳ маҳлуқотларни яратибди, Аллоҳни ким яратган?!», деган саволгача етилади. Ким қалбида бундай саволни топса: «Оманту биллаҳи ва росулиҳи» «Аллоҳ ва расулига иймон келтирдим», деб айтсин» (Имом Муслим: 1/119). Бошқа бир ривоятда эса: «Аллоҳдан паноҳ тилаб, (савол беришдан) тўхтасин!», дейилган (Имом

Бадгумонлик

Аллоҳ ҳақида бадгумон бўлиш – қалбларнинг энг оғир қасалликларидан биридир. Унинг хатаридан огоҳлантириш учун бир оз тўхталиб ўтсак.

Одамларнинг баъзилари Аллоҳ ҳақида ёмон гумонда бўладилар. Масалан, Аллоҳнинг мўъмин бандалари ва мужоҳид даъватчиларига берган ваъдаси ва нусрати ҳақида бадгумонда бўладилар.

Баъзилар эса, Аллоҳ таолонинг берадиган ризқи ҳақида бадгумон бўладида, одамлар қўлидаги нарсага Аллоҳ ҳузуридаги нарсалардан кўра қаттиқроқ ишонади, «Менинг ризқим давлат, ширкат, ёхуд одамлар қўлидадир» деб ўйлайди ва шунга қараб режаларини қилади. Бироқ Аллоҳга бўлган ишонч ва таваккулни унутади: «**Ўрмалаган нарса борки, барчасининг ризқи Аллоҳнинг зиммасидадир. У зот уларнинг турар жойларини ҳам, борар жойларини ҳам билур. Ҳамма нарса очиқ-равshan Китобда бордир**» (Худ: 6).

Аллоҳ таоло Ўзи ҳақида бадгумонда бўлган одамларни мазаммат қилиб, уларнинг бу ишларини жоҳилиятдан ҳисоблади: «**Бошқа бир тоифа (яъни мунофиқлар) эса Аллоҳ ҳақида нотўғри, динсизларча бадгумон қилиб, ўз жонларининг ғамига тушиб қолдилар**» (Оли Имрон: 154);

«.. ва бу дилларингизга чиройли кўриниб, ёмон гумон қилдинглар ҳамда ҳалок бўлгувчи қавм бўлдинглар!» (Фатҳ: 12);

«**Ва Роббиларингиз ҳақида ўйлаган мана шу гумонларингиз сизларни ҳалок қилди** (яъни жаҳаннамга тушишларингизга сабаб бўлди). **Бас сизлар зиёнкор кимсаларга айланиб қолдинглар**» (Фуссилат: 23);

«Ўшанда кўзлар тиниб, юраклар бўғизларга тиқилиб қолган ва сизлар Аллоҳ ҳақида (турли) гумонлар қила бошлаган эдинглар» (Аҳзоб: 10);

«Уларнинг кўплари жонли-жонсиз бутларга сифинишларида фақат гумонга эргашадилар, холос. Гумон эса бирон нарсада ҳақиқатнинг ўрнини босолмайди» (Юнус: 36);

«Ва Аллоҳ ҳақида (У Ўз пайғамбарига ва мўминларга мадад, ғалаба бермайди деб) ёмон гумон қилувчи мунофиқ ва мунофиқаларни ҳамда мушрик ва мушрикаларни азоблаш (учун мўминларни уларга қарши жиҳод қилишга буюрди). Уларнинг устига ҳалокат балоси тушгувчидир» (Фатҳ: 6);

«Эй мўминлар, кўп гумон(лар)дан четланинглар! Чунки айрим гумон(лар) гуноҳдир!» (Хужурот: 12).

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Гумон қилишдан сақланингиз! Чунки гумон – сўзларнинг энг ёлғонидир», дедилар (Муттрафақун алайҳ).

Биз Аллоҳ ҳақида яхши гумонда бўлишимиз керак. Чунки Аллоҳ бандасининг Ўзи ҳақида қилган гумони қандай бўлса, шундайдир. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Роббиси жалла жалолуҳудан қилган ривоятида шундай дейилган: «(Аллоҳ таоло айтди): «Мен бандамнинг мен ҳақимда қилган гумонидаман. Бас, мен ҳақимда ҳоҳлаганича гумон қилаверсин!» (Абу Довуд ривояти).

Ҳасад ва ғайирлик

Ҳасад ва ғайирликдан ичимиздаги ким қутула олган?! Шайхулислом ибн Таймийя раҳимаҳуллоҳ айтди: «Ҳасад – нафс касалликларидан биридир. Балки нафс касалликларининг аксари шундандир. Ундан озчилик одамларгина қутула оладилар. Шунинг учун ҳам: «Тана ҳасаддан холий бўлмаган. Фақат уни пасткаш ошкор қиласи, карим одам яширади», деб

Доктор Носир Сулаймон Умар: Қалблар имтиҳони

бекиз айтишмаган («Амрозул-құлуб ва шифауға»). Аллоҳ таоло айтди:

«Ёки одамларга (яъни Мұхаммад алайхис-саломга) Аллоҳ үз фазлу карамидан берган нарсага (яъни пайғамбарликка) ҳасад қиляптиларми!» (Нисо: 54);

«... ва ҳасад қилаётган ҳасадгүйнинг ёмонлигидан паноҳ беришини сўраб (Роббимга) илтижо қиласман» (Фалақ: 5).

Ҳадис шарифда: «Бир-бириңизни ёмон кўрманг ва бир-бириңизга ҳасад қилманг!», дейилган. Абу Ҳурайра розияллоҳу таоло анҳу айтди: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳасаддан сақланингиз! Чунки у, олов ўтинни (бир ривоятда «ўт-ўланни») еганидек яхшиликларни ейди», дедилар» (Шайхулислом ибн Таймийя «Амрозул-құлуб ва шифауға»).

Ҳасан Басрий раҳимаҳуллоҳ айтди: «Ҳасадни кўксингга кўм! Модомики, қўл ва тил аралашмас экан сенга зарар бермайди» (Аввалги манба).

Энди ҳасаднинг давосига келсак, шайхулислом ибн Таймийя раҳимаҳуллоҳ унинг давоси ҳақида ушбу сўзларни айтган: «Ким ўзида бошқаларга бўлган ҳасад туйғусини сезса унга қарши тақво ва сабрни ишлатсин, шунда у ҳасадни чин юрагидан ёқтирмай қолади.» (Аввалги манба).

Ҳасаддан ҳеч ким, хусусан аёллар ва авом қутула олмаганлари учун ҳам, ҳасад ва ҳавас ўртасидаги фарқни эслатиб ўтмоқчиман. Чунки биринчиси, яъни ҳасад мазамматли, иккинчиси эса үндай эмас.

Ҳасад – бирон кишига берилган неъматнинг заволини орзу қилишdir. Ҳавас эса, бирон кишидаги неъматнинг завол кўрмасдан ўзида ҳам унинг бўлишини орзу қилишdir. Расулуллоҳ соллоллаҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Икки кишига ҳасад қилса арзийди: Аллоҳ бир кишига бойлик

берган, у уни яхши ишларга сарфлайди, ҳамда Аллоҳ таоло бир кишига ҳикмат берган, у ушбу ҳикмат билан ҳукм қилиб, уни бошқаларга ўргатади.[1]»

«Икки кишига ҳасад қилса арзийди: Аллоҳ таоло унга бу китоб (Қуръон)ни берган, у эса унга кечаю-кундуз амал қилган киши ва Аллоҳ унга бойлик ато этган, у эса уни кечаю-кундуз садақа қилган киши.[2]»

Мазкур икки ҳадисдаги "ҳасад" "ҳавас" маъносидадир. Шунинг учун ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бу икки ҳасаднинг жоизлигини айтганлар.

Димоғдорлик, манмансираш, бошқаларни таҳқирлаш ва мазах қилиш

Аллоҳ таоло айтди:

«... аниқки уларнинг дилларида бир кибр (яъни ўзларини сиздан катта олиш) бордирки, улар ўшанга (яъни ўзлари орзу қилган катталикка) етувчи эмасдирлар.» (Фоғир: 56);

«... залолат — нотўғри йўлни кўрсалар, уни йўл қилиб оладиган кимсаларни Ўз оят-мўъжизаларимдан буриб юборурман (яъни англаб етмайдиган қилиб қўйман).» (Аъроф: 146);

«Биз ўша охират диёрини ер юзида зулму-зўравонлик ва бузғунчилик қилишни истмайдиган кишилар учун қиласиз. Оқибат тақво қилувчи кишиларни кидир.» (Қасас: 83);

«Аллоҳ ҳар бир мутакаббир ва зўравоннинг қалбини мана шундай муҳрлаб қўяр.» (Фоғир: 35);

«Албатта, У зот мутакаббир кимсаларни севмас.» (Наҳл: 23);

Доктор Носир Сулаймон Умар: Қалблар имтиҳони

«Хунайн (Макка билан Тоиф ўртасидаги бир водий) **кунини** (эсланглар)! **Ўшанда сизларни кўп эканлигингиз мағрур қилиб қўйган эди, аммо у** (яъни, саноғингизнинг кўплиги) **сизларни ҳеч нарсадан беҳожат қила олмади** (қутқариб олмади) ...» (Тавба: 25).

Луқмоннинг ўғлига қилган васиятларидан бири шундай эди: «**ва Ерда кибру-ҳаво билан юрмагин**» (Луқмон: 18).

Ўзини пок қилиб кўрсатиш жуда катта балодир. Аллоҳ таоло айтди:

«Бас, сизлар ўзларингизни покламай қўя қолинглар! У тақводор бўлган кишиларни ҳам жуда яхши билувчидир» (Ван-нажм: 32);

«(Эй Муҳаммад), ўзларини пок қилиб кўрсатаётганларни **кўрмадингизми? Йўқ!** Фақат Аллоҳ ўзи хоҳлаган зотларни покловчидир» (Нисо: 49).

Аллоҳ субҳанаҳу ва таоло масхара қилишдан қайтарди: «**Эй мўминлар,** (сизлардан бўлган) **бир қавм** (бошқа) **бир** (мўмин) қавмдан масхара қилиб кулмасин — эҳтимолки, (ўша масхара қилинган қавм) **улардан яхшироқ бўлсалар.** Яна (сизлардан бўлган) **аёллар ҳам** (бошқа мўмина) **аёлларга** (масхара қилиб кулмасинлар) — эҳтимолки, (ўша масхара қилинган аёллар) **улардан яхшироқ бўлсалар**» (Ҳужурот: 11).

Масхаралаш – ҳалокатга олиб борувчи иллатдир. Аллоҳ таоло айтди:

«Айтинг: «Аллоҳдан, Унинг оятларидан, Унинг пайғамбаридан кулувчи бўлдингизми?. Узр айтманглар! Сизлар иймон келтирганингиздан сўнг яна куфрга қайтдингиз» ((Тавба: 65 – 66);

«Дарвоқе жинояткор — кофир кимсалар иймон келтирган зотлардан (масхара қилиб) **кулувчи бўлдилар**» (Мутоффифун: 29).

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар:

«Қалбидә заррача кибри бўлган инсон жаннатга кирмас!» (Имом Муслим: 1/93);

«Мусулмон биродарини ҳақорат қилиш кишининг ёмонлигига кифоядир» (Имом Муслим: 4/1986).

Ҳозирги кунда бошқаларни таҳқирлаш, уларга димоғдорлик ва мутакаббирлик қилиш кучайди. Бирор бирорни ўзидан билим савияси ё мансаби пастроқ ёки камбағалроқ ёхуд бошқа миллатдан бўлгани учун камситаётганини кўрасиз. Ҳолбуки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Банда ўзини ўзи кўтараверади, охири унинг исми жаббор-золимлар қаторига ёзиб қўйилади ва унга ҳам у (золим)ларнинг бошига етган нарса етади!», (Термизий ривояти, ҳасан ҳадис).

Айрим одамлар ўзидан мансаби ёки мартабаси пастроқ бўлган ёки камбағал одам тарафидан «биродар» деб чақирилишдан жирканадилар-да, унга нисбатан одобсизларча ва унинг кўнглига қарамай нолойиқ сўзларни айтиб юборадилар. Бунинг барчаси ҳайбат ва нуфузни ҳимоя қилиш учун қилинади.

Бу бечора фаррош бўлса керак деб ўйлаётган одам, балки, Аллоҳ таоло ҳузурида ўзидан кўра севимили ва мартабалироқдир. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Бир киши соchlари тўзғиган, чангга беланган ва эшиклардан қувилган бўлиши мумкин, бироқ Аллоҳ номига қасам ичса Аллоҳ уни оқлади» (Имом Муслим: 4/2024).

Солиҳ кишилар ўстидан кулишдан ҳам эҳтиёт бўлиш керак. Чунки бу хатарли иш. Аллоҳ таоло айтди: «Айтинг: «Аллоҳдан, Унинг оятларидан, Унинг пайғамбаридан куловчи бўлдингизми? Узр айтманглар! Сизлар

Доктор Носир Сураймон Умар: Қалблар имтиҳони

иймон келтирганингиздан сүнг яна куфрга қайтдингиз» (Тавба: 65 – 66).

Шунингдек соқол, ҳижоб, шимни тўпиқдан юқори кийиш каби мусулмонлик русумларини масхара қилиш Ислом динидан чиқиш – муртадликка олиб боради. Бу ишлардан эҳтиёт бўлайлик, дўстларимизни огоҳлантирайлик. Чунки иш анчагина жиддий.

Гина ва адоват

Ўтган мўминларга яхшилик билан эргашган кишиларнинг дуолари қўйидагича бўлади: «**Улардан кейин (дунёга) келган зотлар айтадилар: «Роббимиз, Ўзинг бизларни ва бизлардан илгари иймон билан ўтган зотларни мағфират қилгин ва қалбларимизда иймон келтирган зотлар учун бирон ғилли-ғаш қилмагин ...»**» (Ҳашр: 10).

Аллоҳ таоло жаннат аҳлига қилган сийлови ҳақида шундай дейди:

«Биз (жаннатлардаги) сўриларда дўст-биродар бўлиб, бир-бирларига рўбарў ўтирган зотларнинг дилларидағи ҳар қандай гина-кудуратларни чиқариб ташладик» (Ҳижр: 47);

«Остларидан дарёлар оқиб турар экан, уларнинг кўнгилларидан (бир-бирларига нисбатан бўлган) ғиллу ғашликларни тортиб олурмиз» (Аъроф: 43).

Шояд бу иллат ҳақидаги сўзимизда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам тарбиялаган, одоб ва таълим берган, тарбиялаганда ҳам бугунги ёшларимиз ҳолатидек спорт, санъат ёки бошқа фойдасидан зарари кўпроқ бўлган нарсаларда эмас, иззат, қувват ва билим майдонида тарбиялаган ёш йигит - Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анхўнинг ушбу ҳикояси билан чеклансанак.

Имом Аҳмад раҳимаҳуллоҳ Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилади. У айтди: «Биз Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга бир даврада ўтирган эдик. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳозир ҳузурингизга жаннат аҳлидан бўлган бир одам кириб келади», деб қолдилар. Пойафзалини чап қўлида кўтарган, соқолларидан таҳорат сувлари томчилаб турган ансорлардан бири кириб келди. Эртаси кун ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айнан ўша сўзларини тақрорладилар ва яна ўша одам айни ҳолатда кириб келди. Учинчи куни ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айнан ўша сўзларини тақрорладилар ва яна ўша одам аввалги ҳолатида кириб келди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам даврадан туриб кетганларида Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳу ҳалиги одамнинг орқасидан етиб олиб унга деди: «Мен отам билан тортишиб қолдим ва унинг олдига уч кун кирмасликка қасам ичдим. Агар рухсат берсангиз шу уч кун давомида сизнинг уйингизда қолиб турсам». У киши "майли", деди. Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳу айтади: «Мен уч кун давомида ўша уйда қолдим. Уй эгасининг то бомдод намозига қадар тунгги намозга умуман турмагани, фақатгина кечалари уйғониб кетса Аллоҳни зикр қилиб, такбир айтганига гувоҳ бўлдим. Мен унинг фақатгина яхши гапларни гапирганини эшитдим. Уч кун ўтгач мен унинг қилаётган амалларини нописанд қилишимга бир баҳя қолди. Мен унга дедим: «Эй Аллоҳнинг бандаси, отам билан ўртамиизда бирон бир келишмовчилик бўлмаган эди. Фақат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам сиз ҳақингизда уч марта: «Ҳозир ҳузурингизга жаннат аҳлидан бўлган бир киши кириб келади», дедилар ва уччаласида ҳам сиз кириб келдингиз. Шунинг учун сизнинг қилган амалларинигизни кўриб, ўрнак олиш учун сизницида тунамоқчи бўлдим. Лекин сизни унчалик кўп амал қилганингизни кўрмадим. Айтингчи, сизни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтган мақомга эриштирган нарса нима? У: «Мен нима амаллар қилган бўлсам, уни кўрдинг». Мен

Доктор Носир Сулаймон Умар: Қалблар имтиҳони

қайрилиб кетаётгандим, чақирди ва: «Мен нима амаллар қилган бўлсам, уни кўрдинг» лекин қалбимда биронта мусулмонга нисбатан хиёнат туйғусини топмайман ва бирон кишига Аллоҳ таоло унга берган яхши нарса учун ҳасад қилмайман», деди. Мен: «Мана шу сизни (Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтган) мақомга етказибди. Биз буни қилишга тоқат қила олмаймиз», дедим.[3]»

Ҳа, демак, қалбнинг мусулмонларга нисбатан муҳаббат, уларни кечириш ва уларга сабр қилишга тўлиб-тошишининг миқдори шу экан!

Азиз дўстим, имом Муслим Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ушбу ҳадис ҳақида фикр юритиб кўрайлик: «Душанба ва пайшанба кунлари жаннат дарвозалари очилади. Аллоҳга бирон нарсани ширк келтирмаган ҳар бир банданинг гуноҳи кечирилади. Фақатгина ўзи билан биродари ўртасида адовати бўлган кишини кечирилмайди ва: «Бу иккисини(нг гуноҳларини кечиришни) ярашгунларича кечиктирингиз! Ярашгунларича кечиктирингиз», дейилади» (Имом Муслим: 4/1987).

Тиббиёт олимлари кин-адоватнинг бу дунёда инсон саломатчилигига катта салбий таъсирлари бор эканини таъкидламоқдалар. Бу – дунё ҳаётидаги нақд жазо бўлса, охиратдагиси бундан кўра қаттиқроқ ва аламлироқdir!

Ноумидлик

Бу касаллик балолар кучайган, Аллоҳнинг нусрати кечиккан пайтларда пайдо бўлади-да, баъзи одамлар Аллоҳнинг ёрдами ва ваъдасидан ноумид бўладилар. Бу уларнинг баъзиларини даъват ва амални тарқ қилишига олиб боради. Бундан ҳам хатарлиси эса, дунёю охиратда Аллоҳнинг ваъдаси ва жазолари кечикади деб эътиқод қилишdir.

Ҳатто баъзи одамлар аламли воқеъни - Аллоҳнинг душманларининг

мустаҳкам бўлиб олганлари, ҳўкмронликни, сиёсий ва иқтисодий жиҳатларни қўлга олганларини кўриб: «Ислом ғолиб бўлиши ёки унинг оёқса туриши маҳол», деган эътиқод билан йўлдан чекинганларига гувоҳ бўлмоқдамиз.

Мана бу қиссани дўстларимдан бири айтиб берганди. Бир солиҳ одам авваллари даъват билан шуғулланган экан, кейин эса уни ташлаб қўйибди. Унинг мухлислари келиб, ундан бунинг сабабини сўрашганида: «Биз Америка, унинг маҳфий хизматлари ва билдирамай эшитиб олиш жиҳозлари биздан ғафлатда қолган ҳолда Аллоҳга даъват қила оламизми?! Улардан бирон нарсани яшириб бўладими, ахир?! Шунинг учун ҳам бирон нарса қилишга құдратимиз етмайди», деб жавоб берибди.

Бу бечора Аллоҳ таолонинг ушбу оятини унуган кўринади: **«Аллоҳ Ўз ишида ғолибdir (яъни, Уни Ўзи хоҳлаган ишни қилишдан ҳеч ким ман қила олмайди) лекин одамларнинг кўплари (буни) билмайдилар»** (Юсуф: 21).

Мисол учун, Мусо алайҳиссаломнинг қиссасини оладиган бўлсак, у зотнинг ҳаётлари ва даъватларининг ҳар бир босқичида Аллоҳнинг у кишига ва даъватларига бўлган иноятини, охир-оқибат Аллоҳнинг золимларни ҳалок қилгани ва исломий даъватни барқарор қилганини кўриш мумкин. Келинг, Аллоҳ таолонинг ушбу оятлари ҳақида бир тафаккур қилайлик:

«Бас уни Фиръавн хонадони (ўсиб-улғайгач) ўзларига душман ва ғам-ташвиш бўлиши учун тутиб олдилар. Албатта Фиръавн, Ҳомон ва уларнинг лашкарлари хато қилувчи бўлдилар» (Қасас: 8);

«Шундай қилиб, Биз (Мусонинг онасининг) кўзлари шодланиши ва ғам чекмаслиги учун ҳамда Аллоҳнинг ваъдаси ҳақ эканини билиши учун уни онасига қайтардик. Лекин кўп (одамлар Аллоҳнинг ваъдаси ҳақ эканини) билмайдилар» (Қасас: 13);

Доктор Носир Сураймон Умар: Қалблар имтиҳони

«Шаҳарнинг нариги тарафидан бир киши шошганча келиб: «Эй Мусо, (Фиръавн) одамлари сени ўлдириш учун тил бириктирмоқдалар. Бас сен (бу шаҳардан) чиқиб кетгин. Албатта мен сенга холис бўлган кишиларданман», деди» (Қасас: 20);

Мусо алайҳиссаломнинг қавми: «Бизлар аниқ тутилдик» (Шуъаро: 61) деганларида, Мусо алайҳиссалом уларга ишонч билан: «Йўқ, аниқки мен билан бирга Роббим бор. Албатта у мени (нажот) йўлига бошлар» (Шуъаро: 62)- деди.

Барча пайғамбарлар қиссаларини ўқир экансиз, Аллоҳ таолонинг исломий даъватни ҳимоя қилгани, золимларни ҳалок қилгани ва охир-оқибат ушбу раббоний даъват ғолиб келганини кўрасиз. Аллоҳ таоло айтди: «Биз эса у ерда хорланган кишиларга марҳамат қилишни, уларни (хор-бечоралиқдан чиқариб, барчага) пешво зотларга айлантиришни ва уларни (Фиръавн мулкининг) ворислари қилишни истаймиз» (Қасас: 5).

Мени оддий инсонлардан бирининг соғдиллик ва соғлом назарга далолат қиласиган машҳур ҳикояси доимо ҳайратга солади. Оталаримиз айтишларича, араб шаҳарларидан бирини душман қамал қилиш асносида одамлар душман ишлатиши мумкин бўлган тайёralар ҳақида гапира бошлабдилар. Баъзи одамлар илгари ҳеч кўрмаганлари боис бу нарсадан қўрқиб, даҳшатга тушибдилар. Саҳройилардан бири келиб, тайёralар ҳақида одамлардан сўрабди. Одамлар унга: «Улар тепамиздан келиб, устимизга бомбалар ёғдиради», дейишибди. У ўзининг соғлом фитрати билан: «Тайёralар Аллоҳдан юқоридами ёки Аллоҳ улардан юқоридами?», деб савол берибди. «Аллоҳ улардан юқорида!» деган жавобни олгач: «Ундей бўлса, тоиралар сизларни ғамга солмасин!», деган экан.

Фойдалироқ бўлиши учун яна бир ҳикояни келтирамиз. Бу ҳикоянинг

қаҳрамони фосиқ, ахлоқсиз шоирлардан биридир. Араб давлатларининг раҳбарларидан бири: «Фаластин муаммосининг ечимлари 99% Американинг қўлидадир», деб айтди. Бунинг маъноси: «Биз Америкага бўйсунайлик, унга бору-будимизни топширайлик» деганидир. Унга мана шу фосиқ шоир шундай жавоб қилди:

Америка Азиз ва Қудратли Аллоҳ эмасдир.

Ҳатто, бир қушни учишдан тўса олмасдир.

У шоир ўзи ёлғончи бўлсада, бу ерда тўғри сўзлаган.

Бу иллатдан ҳушёр бўлайлик ва Аллоҳ таолонинг ушбу сўзларини юракдан ҳис этиб, улар ҳақида тафаккур қилайлик: «**Бугун энди коғир бўлган кимсаларнинг сизларни динингиздан (чиқаришдан) умидлари узилди. Бас, улардан қўрқмангиз. Мендан қўрқингиз!** Бугун сизларга динингизни комил қилдим, неъматимни бенуқсон, тўкис қилиб бердим ва сизлар учун (фақат) Исломни дин бўлишига рози бўлдим» (Моида: 3);

«**Ва Аллоҳнинг раҳматидан ноумид бўлманглар. Зоро, Аллоҳнинг раҳматидан фақат коғир қавмгина ноумид бўлур**» (Юсуф: 87).

Нафс-ҳаво ва Аллоҳдан бошқасини суюш

Бирон бир шахсни Аллоҳдан бошқаси учун суюш ёки ёқтирмаслик, ўзининг дунёвий ва шахсий манфаатлари йўлида дўст ва душман ҳисоблаш – қалб учун офат ва оғудир. Шак-шубҳасиз бу нарса инсонни ҳалокатга олиб боради.

Келинг, биргалиқда Аллоҳ таолонинг ушбу оятлари ҳақида тафаккур қилиб кўрайлик:

«**У (мушрик)ларга (пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам воситаларида)**

Доктор Носир Сулаймон Умар: Қалблар имтиҳони

Парвардигор томонидан ҳидоят (Қуръон) келиб түрган ҳолда улар фақат гумонга ва ҳавойи нафсларигагина эргашадилар-а!» (Ван-Нажм: 23);

«Худди жинлар чалиб лол-ҳайрон ҳолда (номаълум) ерга олиб кетган ва дўстлари: «Кел», деб ҳидоятга чорлаётган кимсага ўхшаб-а?» (Анъом: 71);

«Аллоҳ томонидан ҳидоятланмаган ҳолда ўз ҳавои нафсиға эргашган кимсадан ҳам йўлдан озганроқ ким бор?!» (Қасас: 50);

«(Эй Мұхаммад), ҳавойи нафсини ўзига «илоҳ» қилиб олган ва Аллоҳ уни билган ҳолида йўлдан оздириб, қулоқ ва қалбини мұхрлаб, кўз олдига парда тортиб қўйган кимсани кўрганмисиз?» (Жосия: 23);

«Ана ўшалар Аллоҳ дилларини мұхрлаб қўйган ва ўзларининг ҳавойи нафсларига эргашган кимсалардир» (Мұхаммад: 16);

«Шубҳасиз, кўп (кишилар) ўз ҳою ҳаваслари билан билмаган ҳолларида (ўзларини) йўлдан оздирурлар» (Анъом: 119).

Нафс-ҳаво ҳоҳ хос маъноси, ҳоҳ умумий маъноси эътибори билан бўлсин, қалбнинг иллатларидан биридир.

Шайхулислом ибн Таймийя раҳимаҳуллоҳ мұхабbat инсон қалбини кўр ва кар қилиб қўйишини баён қиласар экан шундай деди: «... Шунинг учун ҳам шоир ушбу сўзларни айтган, маъноси:

Лайлонинг душмани - душманим, ақрабоси - ҳамроҳим,

Ким Лайлого яқин бўлса менинг дўст-ақрабойим!».

Бу одам ўз дўстлик ва душманлигини Лайло учун қилмоқда, Аллоҳ учун эмас.

Шайхулислом ибн Таймийя раҳимаҳуллоҳ қора танли қизни қаттиқ севиб

қолган бир кишини ҳикоя қиласи. У одам айтади, маъноси:

Уни севганим чун севдим қора танларни

Унинг севгисидан ҳатто севдим қора итларни.

Аслида, муҳаббатимиз, нафратимиз, беришимиз, бермаслигимиз, қилишимиз ва қилмаслигимиз Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ушбу сўзларига биноан шериксиз Ёлғиз Аллоҳ учун бўлиши керак: «Ким Аллоҳ учун сўйса ва Аллоҳ учун ёмон кўрса, Аллоҳ учун берса ва Аллоҳ учун ман қилса иймонни комил қилибди» (Муоз ибн Анас ва бошқалардан имом Аҳмад ривояти).

Муҳаббат турларининг энг ёмони – Аллоҳ душманларини суюшдир.

Аллоҳдан бошқасидан қўрқиш

Аллоҳ таоло айтди:

«Бас, одамлардан қўрқмангиз, Мендан қўрқингиз» (Моида: 44);

«Агар (ҳақиқий) мўмин бўлсангизлар, қўрқишингизга лойиқроқ зот Аллоҳ-ку, ахир?!» (Тавба: 13).

Қалбларида иллатлари бўлган одамларнинг хусусиятларидан бири «**Бизга бирон бало етишидан қўрқамиз**» (Моида: 52), деб айтишларидир.

Қалблари соғлом ва иймон келтирган кишиларнинг сифатларидан бири қуидагичадир: «**Ундай зотларга айрим кимсалар: «Қурайш одамлари сизларга қарши (саноқсиз лашкар) тўплаган, қўрқингиз!»** — деганларида бу гап уларнинг иймонларини зиёда қилди ва: «**Бизга ёлғиз Аллоҳнинг Ўзи кифоя. У зот энг яхши ишончли вакилдир!**» — дедилар» (Оли-имрон сураси: 173).

Доктор Носир Сулаймон Умар: Қалблар имтиҳони

Бу ерда инсоннинг одам бўлсин ёки ҳайвон бўлсин ўз душманидан қўрқиш ҳисси каби табиий қўрқув ҳам борки у эътиқодга путур еткизмайди. Бироқ ҳақиқий қўрқув Аллоҳдан бўлиши керак.

Махлуқлардан қўрқмаслик қалбнинг қуввати ва жасурлигига худди иймонга далолат қилгандек далолат қиласди. Имом Аҳмад раҳимаҳуллоҳ айтди: «Иймонингни тузатсанг ҳеч бир махлуқдан қўрқмайсан!».

Васваса

Бу бало тўлиб-тошди ва кўплаб одамларни калласини айлантириб, фарз ва бошқа ибодатларни зое қилдира бошлади. Васвасанинг давоси ҳақидаги саволга жавобан аллома Абдурроҳман Саъдий раҳимаҳуллоҳ шундай дейди: «Васвасанинг Аллоҳдан оғият ва шайтоннинг шарридан паноҳ сўраш, васвасани даф қилиш учун тиришиш, ундан воз кечиб, фикрни чалғитмасликдан бошқа давоси йўқдир. Чунки кимда васваса давомий бўлса унга ўрнашиб қолади. Агар уни йўқ қилишга тиришса аста-секин йўқ бўлиб кетади, иншааллоҳ. [4]

Аллоҳ таоло ан-Нос сурасида васвасадан паноҳ сўрашга амр қилди: «(Эй Мұхаммад), айтинг: «Мен барча инсонларнинг Парвардигоридан, барча инсонларнинг Подшоҳидан, барча инсонларнинг Илоҳидан (менга) Ўзи жин ва инсонлардан бўлган, инсонларнинг дилларига васваса соладиган, (қачон Аллоҳнинг номи зикр қилинганида) яшириниб оладиган васвасачи (шайтон)нинг ёмонлигидан паноҳ беришин сўраб илтижо қилурман».

[1] - Имом Бухорий: 1/165; имом Муслим: 1/559, Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу ривояти.

[2] - Имом Бухорий: 1/72; имом Муслим: 1/559, Абдуллоҳ ибн Умар

розияллоҳу анҳу ривояти.

[3] - Имом Аҳмад ривояти, «Фатҳул-Борий»: 19/238. Насойи «Амалул-явми вал-лайла». Ҳофиз ибн Касир раҳимаҳуллоҳ Насойи ривояти ҳақида: «Ривоятининг исноди имом Бухорий ва имом Муслим шартига кўра саҳиҳдир», деди. Қаранг: «Ибн касир тафсири»: 4/337, Маърифат матбаъаси

[4] - Аллома Ибнул Қоййимнинг «Иғосатул-лаҳафон» ва шайх Салмон Авданинг «Рисалатун илал-мувасвас» рисоласига қаранг.

Дилнинг қотиши

Дилнинг қотиши шундай иллатки, ундан кўплаб касалликлар пайдо бўлади, уларнинг аломатлари намоён бўлади. Ундан Аллоҳ сақлаган ва сабабларини қилган кимсаларгина саломат қоладилар. Бу касалликнинг хатари қуидаги оятларда очиқ кўринмоқда:

«Сўнгра — шундай мўъжизаларни кўргандан кейин ҳам дилларингиз қотди. Бас, у диллар тош кабидир ёки ундан-да қаттиқроқдир» (Бақара: 74);

«Бизнинг балойимиз етганда ҳам тазарру қилмадиларми?! (Албатта тавба-тазарру қилишлари лозим эди), лекин уларнинг диллари қотиб қолган ва шайтон қилиб юрган ишларини ўзларига чиройли кўрсатиб қўйгандир» (Анъом: 43);

«Бас диллари Аллоҳни эслашдан қотиб қолган (яъни Аллоҳни эслашни тарк қилган) кимсаларга ҳалокат бўлгай!» (Зумар: 22);

«(Шунингдек улар учун) илгари китоб ато этилган, сўнг (улар билан пайғамбарлари ўртасидаги) муддат узайгач, диллари қотиб кетган кимсалар (яъни, яҳудий ва насронийлар) каби бўлиб қолмаслик (вақти келмадими)?»

Доктор Носир Сулаймон Умар: Қалблар имтиҳони

(Хадид: 16).

Аллоҳдан энг узоқ бўлган қалб – қотган қалбdir.

Ноҳақлик тарафида бўлиш

Бу – хатарли, шахсларни ҳам Умматни ҳам баб-баробар ўлдирувчи ва ҳалок қилувчи иллатdir. У икки қисмдир:

1 – Баъзи дунёвий ғоялар тарафида бўлиш

Масалан, миллатчилик, ватанпарварлик, илмонийя (секуляризм) ва бошқа адашган ғоялар. Бугун буларнинг бозори қизиган. Биз шу кунларда «Ватан яхлитлиги» деган сўзни кўп эшиитмоқдамиз. Бу – бир ўлкада яшаш асосига қўйилган муҳаббатdir. Яъни сиз ватандошингиз бўлган ҳар бир кимсани у ҳоҳ мусулмон, ҳоҳ кофир ва ҳоҳ фосиқ бўлсин севасиз! Муҳими, ватандош бўлса, бас! Ҳолбуки, сизга ватандош бўлмаган энг тақводор мусулмон биродарингизга бунчалар муҳаббатда бўла олмайсиз!!

Бу – ВАТАН асосида суюш ва нафратланишdir. Ҳатто, үлардан бири – тилинг кесилгур – шундай деди: «Ҳар қандай муҳаббат тугаб, йўқ бўлиб кетади, фақат ватан муҳаббати боқий». Яъни, тупроқ ва Ер муҳаббати боқий, холос. Аллоҳ таоло бу сўзларни айтганнинг ичини фасод ва йиринглар билан тўлдирсин! Демак, барча муҳаббат, ҳатто Аллоҳ ва Расулининг муҳаббати ҳам ўтаверсин! Фақатгина ВАТАН муҳаббати қолсин! Бу ширкнинг янги кўринишидир.

Пуч муҳаббат билан қалбини тўлдирган бу бечора бизнинг Қуръон Каримда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг амакиси ҳақидаги: «**Абу Лаҳабнинг қўли қўрисин! Қуриди ҳам**» оятларини ўқиб, Абу Лаҳабни АРАБ бўлсада ёмон кўриб, ундан нафратланишимизни, ҳабашистонлик Билол, Рум (византия)лик Суҳайб ва форслик Салмонни мақтаб, Аллоҳдан

уларга розилик тилаб ва Қиёмат куни бизни уларнинг сафида жамлашини сўраб дуолар қилишимизни қаердан билсин!!

Бу сўзлардан биз ватанин севмаймиз деган маъно тушунилмасин. Чунки ВАТАН севгиси табиий ва қонимизда бор бўлган севгидир. Бироқ, ватан севгиси Аллоҳ ва Расули севгисига тобе бўлсин. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ва муҳожирлар ўз ватанларини, Ер куррасининг энг афзал ери Макка шаҳрини фақат Аллоҳ ва расулининг розилиги учун тарк этиб, Мадина шаҳрига ҳижрат қилдилар.

2 – Мусулмонларнинг бир-бирларига қарши тарафкашлик қилишлари

Баъзи даъватчилар ва айрим толиби илмларни бир-бирларига қарши тарафкашлик қилаётганларини кузатиш мумкин. Бир киши бировни бошқасидан кўра кўпроқ яхши кўради, чунки биринчи одам ўзининг гуруҳидан! Бошқаси гарчи ундан кўра тақводорроқ ва афзалроқ бўлса-да! Бу – катта хатодир! Мана бу одам анавини яхши кўради, чунки у ҳам мана бунинг шайхи ёки устозига эргашади. Мана бу одам анавини яхши кўрмайди! Чунки «у» бунинг шайхи ёки устозини ёмон кўради!

Аслида, мусулмонларни иймонлари учун суюш, кофирларни эса қуфри учун ёмон кўриш керак. Ноҳақлик тарафида бўлиш мумкин эмас! Чунки у, УММАТни парчалаб ташлайди. Аллоҳ таоло айтди: **«Аниқ ҳужжатлар келганидан кейин бўлиниб кетган ва бир-бирлари билан ихтилоф қилиб, талашиб-тортишган кимсалар каби бўлмангиз! Ана ундайлар учун үлүғ азоб бордир»** (Оли-имрон: 104).

Шуни яхши билиш керакки, тоифачилик-ҳизбларга бўлишиниши билан яхши ишларда рақобатлашиш ўртасида катта фарқ бор. Рақобат яхши ва мақтовга сазовор ишдир. Аллоҳ таоло айтди:

Доктор Носир Сураймон Умар: Қалблар имтиҳони

«Ва Парвардигорингиз томонидан бўлғувси мағфиратга ҳамда тақвадорлар учун тайёрлаб қўйилган (эни осмонлар ва Ер баробарида бўлган) жаннатга шошилингиз!» (Оли Имрон: 133);

«(Эй инсонлар), Парвардигорингиз томонидан бўладиган мағфиратга ҳамда Аллоҳ ва Унинг пайғамбарларига иймон келтирган зотлар учун тайёрлаб қўйилган, кенглиги осмон ва Ернинг кенглиги каби бўлган жаннатга шошилингиз!» (Ҳадид: 21).

Тоифачилик эса - мазамматли нарса бўлиб, қанча-қанча халқлар, жамиятлар ва шахсларни ҳалок қилди ва уларнинг ҳоли шоир қўйидаги байтларда айтган маъноларга ўхшаб қолди:

Ғазийя нима бўлса, мен ҳам айни ўшаман,

У тузалса тузалиб, адашса адашаман.

Бўлинишнинг олдини олиш Аллоҳ таолога холис бўлиш, нафс-ҳаводан қутулиш, соғлом манҳажда юриш, ҳақиқатни кишиларнинг сўзлари билан эмас, кишиларни ҳақиқат орқали таниш билангина бўлади.

Сиз ҳадис шарифда келган Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ушбу сўзларини эсланг: «Шайтон мусулмонларнинг Араб ярим оролида ўзига ибодат қилишларидан ноумид бўлди. Фақат улар ўртасини бузишдан (ноумид бўлмади)»[1]. (Имом Мұслим Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилган).

Ва ниҳоят, бирон киши: «Хўш, буларнинг давоси нима? Сиз касалликка ташхис қўйдингиз, давосини айтмайсизми? Бизга ундан қутулиш йўлларини кўрсатмайсизми?», деб савол бериши табиийдир.

Мен қалб касалликларининг даволарини атрофлича биламан, деб даъво қила олмайман. Фақат уларнинг баъзи даволаш йўллари ҳақида қисқача сўз

юритмоқчиман, холос.

Қалб қасалликларининг давоси

Биринчи: Қалбнинг соғломлиги - унинг Аллоҳга бўлган иймонидадир.

Ундан эса қуидаги нарсалар келиб чиқади:

Аллоҳга бўлган муҳаббатнинг баркамоллиги. Бу Аллоҳ учун ва Аллоҳ йўлида севиш ҳамда Аллоҳ учун ёмон кўриш билан рўёбга чиқади.

Шайхулислом ибн Таймийя раҳимаҳуллоҳ қалб иллатларининг асосий давоси – қалбнинг Аллоҳга бўлган муҳаббат билан тўлиб-тошиши эканини таъкидлайди: «**Иймонли кишиларнинг Оллоҳга бўлган муҳаббатлари қаттиқроқдир**». (Бақара: 165).

Аллоҳга бўлган муҳаббат василалари жуда ҳам кўп. Улардан баъзилари буладир: Қуръон Карим тиловати, тафаккури ва маъноларини тушуниш, фарз ибодатларидан сўнг Аллоҳ таолога нафл ибодатларни қилиш билан яқинлашиш, ҳар бир ҳолатда мудом Аллоҳ зикри билан машғул бўлиш, нафс майилликларидан Аллоҳ севган нарсаларни афзал кўриш, қалб Аллоҳнинг исм ва сифатларини уқиши, мушоҳада этиши ва таниши, Аллоҳ ҳузурида қалбнинг синиқлиги ва бошқа воситалар (Иbnул Қоййим раҳимаҳуллоҳ, «Мадорижус-соликийн»: 3/18, Нафоис нашриёти).

Иккинчи: ихлос

Аллоҳ таоло айтди: «**Айтинг** (эй Мухаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам): «**Албатта, намозим, ибодатларим, ҳаёту мамотим бутун оламларнинг Роббиси бўлмиш Аллоҳ учундир. У зотнинг биронта шериги йўқдир. Мана шунга (яъни ягона Аллоҳга ихлос-ибодат қилишга) буюрилганман. Ва мен бўйсунувчиларнинг аввали — пешқадамиман**»» (Анъом: 162, 163).

Доктор Носир Сураймон Умар: Қалблар имтиҳони

Амалларингизда Аллоҳ үчун холис бўлинг, дилингиз роҳатланади. Шунинг учун ҳам Аллоҳ таоло айтади: «**Ҳолбуки улар фақат ягона Аллоҳга, у зот учун динни холис қилган, Тўғри йўлдан оғмаган ҳолларида ибодат қилишга ва намозни тўқис адо этишга ҳамда закотни (ҳақдорларга) адо этишга буюрилган эдилар**» (Байина: 5).

Учинчи: Аллоҳнинг шариатига чиройли эргашиш

Банданинг амал ва эътиқоди Аллоҳ ва Расули амр қилганидек бўлсин. Аллоҳ таоло айтди:

«Айтинг (эй Муҳаммад): «Агар Аллоҳни севсангиз, менга эргашинглар. Шунда Аллоҳ сизларни севади ...» (Оли Имрон: 31);

«Пайғамбар ўзи сизларга ато этган нарсани олинглар, у зот сизларни қайтарган нарсадан қайтинглар» (Ҳашр: 7);

«Аллоҳ ва Унинг пайғамбари бир ишни ҳукм қилган — буюрган вақтида бирон мўмин ва мўмина учун (Аллоҳни ҳукмини қўшиб) ўз ишларидан ихтиёр қилиш жоиз эмасдир» (Аҳзоб: 36).

Келинглар, ўзимизга бир савол берайлик: «Қилаётган ҳар бир ният ва амалларимизда Аллоҳ шариатига мувофиқ иш юритаяпмизми?!».

Баъзилар ишларини гарчи Аллоҳ ва Расулининг амрларига зид бўлса-да, рафиқаларининг ҳоҳишларига, баъзилар раҳбарларининг, баъзилар қабила урф-одатларига, баъзилар эса ўз жамоасининг низомларига мувофиқ олиб боради.

Агар улардан бирортаси билан баҳс қилиб: «Дўстим, нега бундай қиласяпсиз?!- десангиз, у: «Менинг раҳбарим шундай қилишга буюрди!», деб жавоб беради. Сиз унга: «Бундай қилиш ҳаром-ку?!», десангиз, у: «Мен унинг

ҳаром эканини биламан, бироқ нима ҳам қила олардим. Агар унинг айтганларини қилмасам мансабим кўтариilmайди ёки ишдан қувилишим мумкин ёхуд шунга ўхшаш бирон бир иш бошимга келиши мумкин», дейди. Роббисининг розилигидан раҳбарининг истакларини устун қўйган одамдан қандай қилиб Аллоҳ ва Расулиниң амрларига риоя қилишини кутиш мумкин?!

Ҳар биримиз ўз ишларимизни кўздан кечиришимиз ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга чин дилдан эргашишимизни амалда кўрсатишимиз керак: «Сизлардан бирингизнинг ҳохиш-ҳавоси то Мен олиб келган нарсага тобеъ бўлмагунича комил мўъмин бўла олмайди»[2].

Бошқа бир ҳадисда: «Ким бизнинг динимизда ундан бўлмаган нарсани пайдо қилса, бас, у нарса рад қилингандир», дейилган.

Қалб ўзи дуч келувчи имтиҳон ва синовлардан саломат ўтиши учун мазкур асосларни рўёбга чиқаришга ёрдам берадиган қўйидаги омиллар мавжуд:

1- Аллоҳнинг зикри

Аллоҳнинг зикри – занг босган дилга сайқал беради, уни қамраб олган гуноҳларни кетказиб, инсонни Роббисига яқинлаштиради. Хусусан, зикрни англаб қилса ва уни кечаю-кундуз, ҳар бир ҳаракат ва ҳолатларида унутмаса.

Аллоҳ таоло айтди:

«Иймон келтирган зотлар учун диллари Аллоҳнинг зикрига ва нозил бўлган Ҳақ — Қуръонга мойил бўлиш (вақти) келмадими?!» (Ҳадид: 16).

«Биз мўминлар учун шифо ва раҳмат бўлган Қуръон оятларини нозил қилурмиз» (ИсроП: 82).

Аллоҳ таоло Қуръон Каримда Аллоҳни кам зикр қилувчи мунофиқларни

Доктор Носир Сураймон Умар: Қалблар имтиҳони

мазаммат қилди ва қалблар имтиҳонининг қатъий давоси «**Огоҳ бўлингизким, Аллоҳни зикр қилиш билан қалблар ором олур»** (Раъд: 28) эканини кўрсатиб берди.

Аллоҳ зикрининг энг улуғларидан бири – Қуръон ўқишидир. Аллоҳ таоло айтди: «**Ахир улар Қуръон ҳақида фикр юритмайдиларми?! Балки дилларида қулфлари бордир,** (шунинг учун у дилларга Қуръон нури етмаётгандир)?!» (Муҳаммад: 24).

Биз кўпчиликнинг рўзнома, ойномалар ҳамда оммавий ахборот воситаларининг кўплаб турларини малол олмай, чарчамай узоқ вақт ўқишиларига гувоҳ бўламиз. Бироқ уларнинг бирортаси Қуръон Каримнинг бирор порасини ёки бир неча саҳифасини ўқиганини кўрмаймиз. Ва ҳатто Қуръон ўқиш учун ўтиrsa тезда малол олиб, бошқа ишни қилиш учун ўрнидан турганини кўрасиз. Салаф уламоларидан бири: «Агар қалбларимиз тоза бўлса эди, ҳеч қачон Қуръон ўқишдан малолланмаган бўлар эдик», деган эди.

[1] - Кўпчилик тоифачилик билан бирор йўлга мансублик ўртасини аралаштириб қўяди. Ҳатто уларнинг бири ҳақида гап кетса, иккинчиси тушуниладиган даражага етиб келинди. Бўлиниш мазамматли, мусулмонларнинг кофирларга қарши бўлинишлари бундан мустасно. Аҳли суннат ва жамоатга мансуб бўлиш шаръий нуқтаи назардан жоиз, бироқ жоҳилий ва бидъий мансублик мазаммат қилинган.

[2] - Нававий: «Бу ҳадис ҳасан саҳиҳдир. Уни «Китобул-ҳужжа»да соғлом санад билан ривоят қилганмиз. Уни ибн Ражаб раҳимаҳуллоҳ ҳам «Жомеъул-улум вал-ҳикам» китобида нақл қилди: 1574- бет, Фурқон нашриёти.

Ибнүл Қоййим раҳимаҳуллоҳ ўз-ўзини мұхосаба қилиш қалб давоси ва саботи үчүн мұхим омиллардан бири эканини таъкидлаган. У айтади: «Ўз-ўзини мұхосаба қилмаслик – нафснинг ҳалокати ва үнга әргашиш, демақдир. Шунинг үчүн ҳам осорларда шундай дейилган: «Оқил – нафсини бўйсундирган, ўлимдан кейинги ҳаёт үчүн амал қилган кишидир. Ожиз эса нафсу-ҳавосига әргашиб, Аллоҳдан хомхаёллик билан умидвор бўлган одамдир».

Умар розияллоҳу анҳу шундай дер эди: «Ҳисоб-китобга тортилишдан олдин ўзингизни мұхосаба қилиб олингиз, тарозига қўйилишдан олдин ўзингизни тарозига қўйингиз!» (Термизий ривояти: 4/550).

Ҳасан Басрий раҳимаҳуллоҳ айтади: «Мўъмин кишига мудом ўзини мұхосаба қилган ҳолатида йўлиқасиз»;

Яна айтади: «Банда яхшилик устида бардавом бўлади, модомики нафсидан үнинг үчүн бир воъиз бўлса ва ўз-ўзини мұхосаба қилишга аҳамият берса».

Маймун ибн Мөхрон раҳимаҳуллоҳ айтди: «Тақводор киши нафсини очкўз шериқдан кўра ҳам қаттиқ мұхосаба қилади» («Қалб касалликлари ва даволари» рисоласига қаранг).

Инсон амал қилишдан аввал ўзини - ихлосида ва Аллоҳу Расулиниңг амрларига риоя қилишида мұхосаба қилади. Қалбини Аллоҳ үчүн ва Аллоҳ йўлидаги мұхаббатни рўёбга чиқаришида назорат қилади ва шунга мажбур этади, амални тугатганидан сўнг нафсини камчиликлари ва ихлосни комил қилмагани үчүн мұхосаба қилади.

Шубҳасиз, бу иккиси ҳам қалб касалликларини даволашда мұхим омиллардан биридир. Аллоҳ таоло айтди: «**Бизнинг (йўлимиз)да жиҳод**

Доктор Носир Сулаймон Умар: Қалблар имтиҳони қилған — курашган зотларни албатта Үз йўлларимизга ҳидоят қилурмиз»
(Анкабут: 69).

3- Бошқа воситалар

Масалан: илм, тақвони рўёбга чиқариш, тунги намозлар, дуони хусусан кечанинг охирги учдан бири қолганида кўп қилиш, чунки тунгги ибодатлар қабул бўлишга яқинроқ. Шунинг учун ҳам банда кечалари Аллоҳга кўпроқ тавба-тазарруда бўлсин, истиғфор айтсин.

Фақир-мискинларга таом едириш, кийим кийдириш ва кўп садақа бериш ҳам шу воситалардандир. Аллоҳ таоло айтди: (Эй Мұхаммад соллаллоҳу алайхи ва саллам), **сиз үларни у сабабли поклашингиз ва тозалашингиз учун молларидан бир қисмини закот сифатида олинг»** (Тавба: 103).

У воситаларнинг муҳими – кўзни ҳаромга қарашдан сақлашдир. Аллоҳ таоло айтди: «(Эй Мұхаммад), **мўминларга айтинг, кўзларини** (номаҳрам аёлларга тикишдан) **тўссинлар ва авратларини** (ҳаромдан) **сақласинлар!** **Мана шу үлар учун энг тоза (йўлдир)» (Нур: 30).**

Қалб касалликларининг давоси ҳақида сўз юритар эканмиз, қуйида Ибнул Қойим раҳимаҳуллоҳнинг бу ҳақда айтган: **«Қалб соғломлиги ҳамда унинг баҳтсизлиги ва ўлими белгилари»** унвонли нафис сўзларини келтирмоқчимиз:

Қалб соғломлигининг белгилари

Ибнул Қойим раҳимаҳуллоҳ қалб соғломлиги ва нажотининг белгилари ҳақида шундай деди:

Соғлом қалб:

1- Ўз эгасини то Аллоҳга тавба қилиб, қайтмагунича тавба қилишга ундаиверади.

2- Соғлом қалб эгаси Роббисини мудом зикр қилиб, үнга ибодат қилишдан малолланмайди.

3- Соғлом қалб эгаси вирдини (кундалик намоз ёки зикрдан иборат вазифасини) бирон сабаб билан қилолмай қолса, молу-дунёсини йўқотиб қўйгандан кўра қаттиқроқ аламланади.

Шу ерда бир тўхтаб ўтайлик. Аллома Ибнул Қоййимни Аллоҳ раҳмат қилсин, кундалик вирди бўлмаган одамлар ҳақида, балки фарз намозларини қазо қилиб, ундан на ҳасрат ва на алам чекадиган, гўёки у Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: «Аср намозини ўтказиб юборган одам гўё оиласи ва молу-мулкидан айрилибди», деган сўзларини (Имом Бухорий: 2/30; имом Муслим: 1/436) эшитмагандек яшаётган одамлар ҳақида нима деган бўлардикинлар?!

4- Соғлом қалб эгаси ибодатларда таом ва ичимликлар лаззатидан кўра кўпроқ лаззат топади. [Айтингларчи, қайси биримиз ибодатдан лаззат олмоқдамиз?!»]. Қалб ибодатдан фориғ бўлгач ўзида лаззатни топа оляяптими?!

5- Соғлом қалб эгаси агар намоз ўқишига киришса, дунё ҳақидаги ташвишлари кетади. [Бизнинг ҳолимизни кўрингки, барча дунёвий ишларимиз намоз ўқиганимизда ақлимишни чулғаб олади. Ҳатто дўстларимиздан бири менга бир одамнинг намоз ичида туриб, чўнтағидан ҳисоб варақаларини чиқариб, ҳисоблай бошлаганини айтиб берди. Бу ва бунга ўхшаш кўплаб мисоллар борки, улар Аллоҳ ҳузурида ва намозда туришдаги хушуъни кетказади. Бундай одамлар намоз лаззатини қаердан билсинглар? Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Эй Билол, бизни

Доктор Носир Сулаймон Умар: Қалблар имтиҳони

намоз билан роҳатлантири!»^[1] ва «Қувончим намозда қилинди»^[2] деб, айтган НАМОЗ қаерда?! Кўпчилик мусулмонларнинг ҳолат тили: «Бизни намоздан қутилтири!» демоқда. Шунинг учун ҳам имом намозда узуроқ сурани ўқиб қўйса, улардан бири намозхонлар ҳолига риоя қилиш ҳақида «ёдлаб» олган ҳадислар «шодаси»ни териб ташлайди. Ҳолбуки, имом намоздаги вожиботларга халал етказадиган даражада чала-чулпа ўқиса, унга танбеҳ берадиган одамни топиш мушкул, Аллоҳ хоҳлаган озгина одамларгина бундан мустасно.]

6- Ғам-ташвиши Аллоҳ учун ва Аллоҳ йўлида бўлади. Бу – олий мақомдир.

7- Вақтларининг зое кетишини хасис одам бойлигига қурумсоқлик қилганидан кўра кўпроқ қизғанади.

8- Амалнинг ўзидан кўра ҳам уни тузатишга кўпроқ эътибор беради («Қалб касаллиги ва соғломлиги» рисоласига қаранг). [Бу – ўта муҳим нуқтадир. Одам ўз амалини ниятни тўғрилаш, Расулуллоҳга эргашиш ва Аллоҳга қулликни рўёбга чиқариш билан тузатишга катта эътибор бериши керак. Чунки амалдан назарда тутилган ғоя мана шудир].

Мазкур бандлар қалбнинг соғломлиги белгилариидир. Энди эътиборингизга қалбнинг касаллиги ва баҳтсизлиги белгиларини ҳавола этамиз.

Қалб касаллиги ва баҳтсизлиги белгилари

Ибнүл Қойийм раҳимаҳуллоҳ қалб касалликлари ҳақида қуйидагиларни айтган:

1- Касал қалбни номаъқул ишларнинг жароҳати оғритмайди.

Айтингчи, қалбимизнинг жароҳатларидан, кечаю-кундуз қилаётган гуноҳ

ва маъсиятларимиздан дилларимиз оғрияптими?!

Гуноҳ қилган онимиз афсус чекиб, тавба-тазарру қилаяпмизми?!

Жамиятимизда содир бўлаётган мункар ва гуноҳ нарсалар бизни аламлантиридими?! Бу мункарларни ўзгартириш учун ҳаракат қилдикми?! Ўзида бўлсин, жамиятида бўлсин, яхшиликни билмайдиган, мункарни инкор қилмайдиган қалб эгаси вақтни қўлдан бой бермай зудлик билан қалбини даволашга киришмоғи керак.

2- Касал қалб эгаси гуноҳ қилаётганда лаззат олади кейин эса роҳатланади. [Мўъмин эса Аллоҳга осий бўлса афсус чекиб, истиғфорлар айтади. Вақтни бой бермай, зудлик билан Аллоҳга тавба қилишга шошилади!].

Минг афсуслар бўлсинки, Ибнул Қоййим раҳимаҳуллоҳнинг сўзлари баъзи одамларга мос тушади. Улардан баъзилари кинофильмларни томоша қилишда лаззатланадилар ва бу лаззат улар билан узоқ вақт давом этади.

Баъзилар эса футбол мусобақаларида хозир бўлиш ёки эфир орқали кўриш билан лаззат оладилар. Агар у сўйган жамоа ғолиб бўлса бу лаззат янада давомли бўлади. Шу гаплардан кейин бу ишнинг хатарини тушуниб етамизмикин?!

3- Касал қалб эгаси тубанликни олийлиқдан афзал кўради. Олий ишлар қолиб, арзимас нарсаларга эътибор беради. [Баъзи мусулмонларнинг ўз биродарлари ва Уммат ҳолидан ташвишланмасдан, арзимас нарсаларни дин аҳкомлари, Ислом уламолари ва имомларини билгандан кўра кўпроқ билишлари ҳақида нима дейишимиз мумкин?!].

Спорт ва санъатга ошиқ бўлган кўп ёшларнинг у учун севиниб, қайғураётганлари ва совураётган пулларини кўриб ачинасан киши. Ҳолбуки

Доктор Носир Сураймон Умар: Қалблар имтиҳони

улар, Афғонистон, Фаластин, Филиппин, Эритрея ва бошқа юртлардаги диндош биродарларининг муаммолари билан үнчалар қизиқишмайди! Бундайларнинг қалби саломатми? Биз бундай инсонларга қарата: «Қалбингдан огоҳ бўл, у ҳалокат ёқасида!», деймиз!

4- Касал қалб эгаси ҳақиқатни ёқтирумайди, ундан сиқилади. Бу – мунофиқликнинг бошланиши, балки ниҳоясиdir!!

5- Касал қалб эгаси солиҳ одамлардан ётсирайди, гуноҳкор осийлар билан улфат бўлади. [Баъзи одамлар солиҳ кишилар билан бирга ўтиришга тоқат қила олмайдилар. Улар билан улфатлаша олмайдилар, балки уларни ва ўтиришларини масхара қилиб куладилар. Бундай одамлар палид ва гуноҳкор кимсалар билан бирга ўтирсаларгина кўнгиллари «ёришади». Шубҳасиз, бу – улар қалбидаги мараз ва бузуқликларга далилдир].

6- Касал қалб эгаси шубҳаларни қабул қилиб, улар билан таъсирланади, тортишишни севади, Қуръон ўқишдан узоқ бўлади.

7- Касал қалб соҳиби Аллоҳдан бошқасидан (Аллоҳдан қўрққанидек) қўрқади. Шунинг учун ҳам имом Аҳмад раҳимаҳуллоҳ: «Агар қалбингни тузатсанг эди, бирон махлукдан қўрқмас эдинг», деганлар.

[Изз ибн Абдуссалом раҳимаҳуллоҳ золим подшоҳлардан бирига пешвоз чиқиб оғир (қаттиқ) сўзларни айтади. Подшоҳ ўтиб кетгач ундан одамлар: «Эй имом, ундан қўрқмадингизми?!», деб сўрашди. Ул зот «Аллоҳнинг буюклигини тасаввур қилдим, шунда подшоҳ менинг назаримда мушукдек бўлиб қолди!», деб жавоб берган эди. Бугунги кунда эса одамлар бошлиғидан ёки мелисадан Аллоҳдан қўрққандек қўрқмоқдалар. Шубҳасиз, бу қалб хастадир ва оқил одам нафсининг душманидир).

8- Қалбда ишқ бўлиши. Шайхулислом ибн Таймийя раҳимаҳуллоҳ айтди:

«Киши ишққа тавхиди ва иймони заифлиги сабабли мубтало бўлади. (Аллоҳга) қайтувчи қалбда эса ишқдан тўсувчи икки нарса бўлади: Аллоҳга инобат қилиши-қайтиши, Унигина суюши ва Ундан қўрқиши.

9- Касал қалб на яхшиликни ва на ёмонликни билади ва на ўгитлардан таъсиранади.

ХОТИМА

Мавзуни ёритишни чўзиб юборган бўлсам, бунинг сабаби фақат сизларнинг эътиборларингизни тортиш эди. Бас, Аллоҳдан қўрқингиз! Қалбларингизга раҳм қилингиз, уларни эзгуликларга ундан, ёмонлик ва зарарли нарсалардан сақлангиз!

Юрак касалига чалинганини билган одам қанчалар қайғурadi. Хўш, эртаю-кеч қалбларимизга рўбарў бўлаётган синовларга, гуноҳ-маъсиятлар сабабли қалбларимизга етаётган жароҳат ва касалликларга ана шу одамдек қайғурдикми?!

Қалбларимиз ҳақида Аллоҳдан қўрқайлик! Чунки, нажот унинг соғломлигида: **«У кунда на молу-давлат ва на бола-чақа фойда бермас; Магар Аллоҳ ҳузурига тоза дил билан келган кишиларгагина (фойда берар)»** (Шуаро: 88,89).

Айтингларчи, судхўрлик, судхўрликка ёрдам, пора олиш ва бериш, одамларнинг шарафига тегадиган ғийбат ва чақимчилик каби сон-саноқсиз гуноҳлар уммонида эканимизда Аллоҳдан қўрқдикми??!

Қалбларимизга шафқат қилайлик, Қуръонни кўп тиловат қилиш, ўқиб-ўрганиш, нафл ибодатларни кўпайтириш, кўп садақалар бериш ва Аллоҳни кўп зикр қилиш билан қалбларимизни Аллоҳнинг ибодатига ундейлик! Токи

Доктор Носир Сураймон Умар: Қалблар имтиҳони

Аллоҳга тавба-тазаррули, соғлом қалб билан йўлиқайлик. Бошқаларнинг қалблари билан машғул бўлиб, ўз қалбларини унуган биродарларимизни қайта-қайта огоҳлантираман: «Қалбингизни қутқаринг! Қалбингизни қутқаринг!».

Аллоҳим, Сендан ишларда матонат ва йўлингда саботни, неъматларингга шукrona келтириш ва ибодатларингни чиройли қилишни, Ўзингга маълум бўлган энг яхши нарсаларни беришингни сўраймиз. Сенгагина маълум бўлган ёмонликлардан паноҳ сўраймиз.

Аллоҳим, билмай қилиб қўйган хато ва гуноҳларимизни мағфират қилишингни тилаймиз.

Аллоҳим, Сендан соғлом қалб ва тўғрисўз тилни сўраймиз.

Аллоҳ таоло пайғамбаримизга, У зотнинг оиласи ва барча саҳобаларига салавоту саломлар йўлласин.

Арабчадан ўзбекчага ўгирисиши 2006 йилнинг 30 август (1427 ҳижрий сананинг 6 Шаъбон)ида якунланди.

Қуръон оятларининг таржимасида шайх Алоуддин Мансурнинг «Қуръон Карим изоҳли таржимаси»дан баъзи ўзгартишлар билан фойдаланилди.

[1] - Имом Аҳмад: 5/364 – 371; Абу Довуд: 19/223.

[2] - Имом Аҳмад: 3/128; 185; 199), Насоий: 7/61 ва бошқалар.